

Selma Rønning Westin

Ulykkelig kjærlighet og blodig udåd

En analyse av aborttematikk og maktforhold i
Torborg Nedreaas' *Av måneskinn gror det ingenting*
(1947) i lys av Simone de Beauvoirs *Det annet*
kjønn (1949)

Masteroppgave i lektorutdanning i språkfag

Veileder: Gerd Karin Omdal

Mai 2021

Selma Rønning Westin

Ulykkelig kjærlighet og blodig udåd

En analyse av aborttematikk og maktforhold i
Torborg Nedreaas' *Av måneskinn gror det ingenting*
(1947) i lys av Simone de Beauvoirs *Det annet kjønn*
(1949)

Masteroppgave i lektorutdanning i språkfag
Veileder: Gerd Karin Omdal
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

I denne masteroppgaven undersøker jeg aborttematikken og maktforholdet i Torborg Nedreaas' *Av måneskinn gror det ingenting* (1947) i lys av Simone de Beauvoirs *Det annet kjønn* (1949). Jeg ser på hvordan den kvinnelige hovedpersonens personlige erfaringer med graviditet og abort kan speile datidens strenge samfunnsstrukturer og hvordan den kvinnelige fortellerens erfaringer med abort er overførbart til andre kvinner i samme samfunnsklasse. I tillegg undersøker jeg hvordan maktforholdet mellom mannen og kvinnen utspiller seg, og hvordan den kvinnelige fortelleren endres gjennom verket.

I *Det annet kjønn* forsøker de Beauvoir å forstå hvorfor kvinner ofte har blitt definert som «den andre», både i sin relasjon til en mann og i samfunnet, i tillegg til å reflektere rundt temaer som kvinners biologi og historie, kvinnelig seksualitet og moderskap. De Beauvoirs teoretiske verk og Nedreaas' roman er utgitt på samme tid, og de strukturene og karakteristikkene de Beauvoir påpeker, er svært relevante og overførbare til romanen fra 1947.

Analysen er delt inn i fire deler: fortellerteknikk, graviditet og abort, samfunnskritikk og maktforhold mellom mann og kvinne. Disse analyseaspektene er med på å belyse den kvinnelige fortellerens smertefulle situasjon i samfunnet og i sin kjærlighetsrelasjon til Johannes. Når kvinnen blir gravid, ønsker hun å beholde barnet, men på grunn av rigide strukturer i samfunnet og Johannes' overbevisning, blir abort den eneste løsningen for kvinnen. De smertefulle og farlige abortene blir et faktum ved at kvinnen tilhører en lavere samfunnsklasse, og dermed har de ikke midlene som trengs for å ta abort på en forsvarlig og trygg måte. Jeg argumenterer for at den kvinnelige fortellerens erfaringer med abort ikke er spesielle eller unike, da flere kvinner i samme samfunnsklasse opplever det samme.

Maktforholdet mellom kvinnen og Johannes er asymmetrisk gjennom hele romanen, men den aktive og passive i relasjonen varierer og avhenger ut ifra situasjon og tidspunkt. I analysen argumenterer jeg dog for at Johannes fremstår som den aktive i abortspørsmålet da han overbeviser kvinnen om å ta abort, til tross for at hun ønsket å beholde det. Kvinnens vennskap med Morck er essensielt for kvinnens utvikling fra passiv til aktiv, da han lærer henne om sosial urett og politiske sammenhenger, noe som resulterer i at hun får kraften og kunnskapen til å være sterk og aktiv i sine relasjoner og i sitt eget liv.

Forord

Den største takken går til min dyktige veileder, Gerd Karin Omdal. Uten dine kritiske spørsmål og gode tilbakemeldinger, hadde ikke denne oppgaven sett dagens lys. Takk for at du har trodd på prosjektet, og for at du har gitt meg motivasjon og selvtillit når jeg har trengt det. Takk for et godt samarbeid!

Takk til mamma og pappa som alltid har oppfordret meg til å lese skjønnlitteratur. Takk for alle oppmuntrende ord og all støtte, ikke bare gjennom dette masterarbeidet, men gjennom livet generelt. En ekstra takk til mamma for at du gjentatte ganger har tatt deg tid til å lese gjennom oppgaven – det setter jeg enormt stor pris på. Takk til Nora, Emma og Laura for at dere har heiet på meg hele veien. Bedre søstre skal man lete lenge etter.

Takk til den beste vennegjengen i hele Trondheim. Dere lyser opp enhver grå og tung dag. Takk for fine, og til tider litt for lange, lunsjpauser, hyggelige tacokvelder og gode fester. Uten dere hadde disse fem årene vært uutholdelige.

Og takk til min kjære Emil. Nå er det oss to (Ås to i Osjlo).

Selma Rønning Westin,

Trondheim, mai 2021

Min historie er om blod. Men ikke noe dikterisk blod med
skjønnhet i. Nei. Stygt. Jævlig. Blod og slim og materie.
Ja? Nå rynker du pannen. Jeg har sagt deg at dette blir ikke
vakkert (Nedreaas, 1981, s. 17).

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	i
Forord.....	ii
1.0 Introduksjon	1
1.1 Tema og problemstilling	1
1.2 Kort om abortpolitikken historie fra 1900 til i dag.....	2
1.3 Torborg Nedreaas og hennes forfatterskap	3
1.3.1 Presentasjon av romanen <i>Av måneskinn gror det ingenting</i>	4
2.0 Kontekstualisering og resepsjon	5
2.1 Nedreaasforskning.....	6
2.1.1 Det politiske aspektet	6
2.1.2 Maktforholdet mellom mann og kvinne.....	7
2.1.3 Romanens form og fortellerteknikk	8
2.1.4 Romanens tittel og månens betydning	8
2.1.5 Abort	9
3.0 Teoretisk forankring og metodologisk fremgangsmåte.....	11
3.1 Kvinnelitteratur-begrepet.....	11
3.2 Feministisk litteraturteori og <i>Det annet kjønn</i> (1949)	12
3.2.1 Kvinnen som passiv og som «den andre»	13
3.2.2 Forelskelse og ekteskap	14
3.2.3 Kvinnekropp, graviditet og abort	14
4.0 En analyse av Torborg Nedreaas' <i>Av måneskinn gror det ingenting</i>	17
4.1 Fortellerteknikk	17
4.1.1 Verkets rammefortelling og de narrative nivåene.....	17
4.1.2 Monolog eller dialog?	19
4.2 Graviditet og abort	20
4.2.1 «For jeg var stolt og ble het av stolthet, for dette er kvinner satt til å fullbyrde i verden» (Nedreaas, 1981, s. 104).....	20
4.2.2 «Johannes hadde sagt fra til meg, det var ingen ting, en bagatell bare, en utskraping av livmoren» (Nedreaas, 1981, s. 101)	22
4.2.3 «Og jeg skal si deg, tusener av kvinner springer omkring og hopper og kaver og mishandler seg og er latterlige» (Nedreaas, 1981, s. 99)	23
4.3 Samfunnskritikk	24

4.3.1 «Alt liv skal beskyttes. Er det ikke slik det heter?» (Nedreaas, 1981, s. 98).....	24
4.3.2 «Hva skal en kvinne gjøre. Når hun ikke er gift, mener jeg» (Nedreaas, 1981, s. 85)	27
4.4 Maktforholdet mellom mann og kvinne	29
4.4.1 «Selvsagt hadde han rett [...]» (Nedreaas, 1981, s. 27).....	29
4.4.2 «Jeg var ferdig med Johannes» (Nedreaas, 1981, s. 109).....	31
4.4.3 «[...] jeg måtte bort i nakken hans» (Nedreaas, 1981, s. 173).....	32
4.4.4 « <i>Og dette skal du huske!</i> » (Nedreaas, 1981, s. 182).....	33
5.0 Avsluttende betraktninger	37
Litteratur.....	40
Masteroppgavens relevans for lektoryrket	43

1.0 Introduksjon

1.1 Tema og problemstilling

Abort har vært et betent og ømt tema i mange land opp gjennom tidene, og den norske aborthistorien har ikke vært et unntak. Vår nasjons aborthistorie handler ikke om en faretruende og rystende økning i antall aborter, noe mange abortmotstandere har hevdet, men snarere om en blodig, lidelsesfull og mørk historie med utallige illegale og farlige aborter (Aanesen, 2012, s. 9). Dette er en historie som handler om kvinneundertrykkelse og død, og Ellen Aanesen (2012, s. 9) skriver i boken *Ikke send meg til en «kone», doktor. Fra 3 års fengsel til selvbestemt abort*, at historien har gitt næring til kvinners langvarige og byrdefulle kamp for egen rett til selvbestemmelse og kontroll over egen kropp.

I 1947 ga Torborg Nedreaas (1906-1987) ut sin første roman, *Av måneskinn gror det ingenting*. Selv om boken kom ut to år etter andre verdenskrig er handlingen lagt til årene etter første verdenskrig og frem til ca. 30-tallet. Romanen tar blant annet opp temaer som kvinnelig seksuelt begjær og voldsomme skildringer av blodige aborter, enten ved hjelp av en lege i all hemmelighet eller ved å sette i gang abortprosessen på egen hånd. Nedreaas' nådeløse, harde og sårbare skildringer gjorde et sterkt inntrykk på meg første gang jeg leste boken, og jeg har ikke klart å slutte å tenke på romanen siden. Romanen fikk likevel større betydning for meg i 2018 da det ble kjent at statsminister Erna Solberg var villig til å forhandle om endringer i abortloven for å få Kristelig folkeparti (KrF) med i sin regjering. Jeg husker demonstrasjonene og debattene som kom i kjølvannet av lovforslaget svært godt, og det var første gang jeg kjente på hvordan det var at mine rettigheter som kvinne ble brukt som pressmiddel i en politisk strid.

Formålet med denne oppgaven er å undersøke hvordan aborttematikk og maktforhold tematiseres i *Av måneskinn gror det ingenting* (1947) av Torborg Nedreaas i lys av Simone de Beauvoirs *Det annet kjønn* (1949). I oppgaven vil jeg undersøke hvordan den kvinnelige fortellerens personlige refleksjoner om graviditet og abort er med på å speile samfunnet og dets strukturer. Jeg ønsker derfor også å studere kvinnenens posisjon i samfunnet og hvordan deres klassetilhørighet påvirker dem i spørsmålet om abort. Jeg skal også studere maktforholdet mellom mann og kvinne, og se om relasjonene spiller en rolle i abortspørsmålet. Masteroppgavens forskerspørsmål blir dermed følgende: Hvordan speiler kvinnens personlige opplevelser med abort, strukturene i samfunnet? Er kvinnens erfaringer med abort, spesielle og unike? Hvordan er maktforholdet mellom mannen og kvinnen? På hvilken måte endres kvinnen gjennom verket?

I begynnelsen av oppgaven vil jeg gi et kort innblikk i Torborg Nedreaas som politisk forfatter, deretter skal jeg kort presentere romanen *Av måneskinn gror det ingenting*. Videre vil det bli redegjort for verkets resepsjon og sekundærlitteratur, som jeg har delt inn tematisk. Deretter skal jeg greie ut om det teoretiske bakteppet for oppgaven, med fokus på feministisk litteraturteori ved å gjøre rede for noen aspekter ved Simone de Beauvoirs *Det annet kjønn*. I oppgavens fjerde kapittel vil jeg analysere Nedreaas' roman i lys av teorien og sekundærlitteraturen. Aspektene som vil bli belyst i analysedelen er form og fortellerteknikk, graviditet og abort, kritikk av samfunnsmessige strukturer, maktforholdet mellom mann og kvinne og tittelens betydning. Helt til slutt vil jeg komme med noen avsluttende betraktninger. For å kontekstualisere abortproblematikken skal jeg først gjøre kort rede for noen sentrale holdepunkter ved abortpolitikken historie fra 1900 til i dag.

1.2 Kort om abortpolitikken historie fra 1900 til i dag

På starten av 1900-tallet var det vanskelig å komme seg ut av en uønsket graviditet. Mange uønskede graviditeter bunnet i at kvinner hadde blitt gravide uten å være gift med mannen som befruktet henne, noe som var svært skambelagt i samfunnet. Svangerskapsbrudd ble derfor ofte ansett som den eneste løsningen for en del kvinner, selv om det var forbudt (Hordvik, 2015, s. 65). På grunn av samfunnets strenge reguleringer, ble løsningen for mange kvinner å avbryte svangerskapet ved hjelp av en lege, såkalte «kloke koner», kvakksalvere eller på egen hånd (Aanesen, 2012, s. 22). De fremprovoserte abortene ble sjeldent utført på forsvarlig vis, noe som kunne føre til store skader på den svangre.

Kampen for selvbestemt abort sies å ha startet i 1913 med Katti Anker Møllers innlegg i avisa *Social-Demokraten*. Der krevde hun at kvinner selv skulle bestemme om de ønsket barn eller ikke, i tillegg til at hun ønsket å fjerne den omstridte 245-paragrafen (Aanesen, 2018, s. 38; Stenhamar, 1928, s. 1). Paragrafen hadde vært gjeldende siden 1902, og den sa at både kvinnen som drepte sitt foster og legen som hjalp henne, ville bli straffet (Syse, 1993, s. 23). Dette gjorde det vanskelig for mange leger å hjelpe abortsøkende kvinner, da de var nødt til å gjøre en risikovurdering ved enhver henvendelse. Anker Møller blir på grunn av dette, sett på som en viktig person i kampen for kvinners rettigheter, og særlig for å ha rettet søkelyset mot mødrene (Lønnå, 1996, s. 69; Mohr, 1976, s. 7).

Med kun én stemmes overvekt på Stortinget, ble loven for selvbestemt abort vedtatt i 1978 (Lønnå og Garvik, 2021). Professor Kari Tove Elvbakken (2019, s. 96) kan likevel fortelle i artikkelen «Kompromisset som er satt i spill» at det ved flere anledninger har vært forsøkt å

revidere og innskrenke den vedtatte loven etter 1980. Som nevnt innledningsvis var dette tilfelle senest i 2018 med Erna Solberg og KrFs ønske om å endre abortloven. I skrivende stund har flere politiske partier drøftet nettopp kvinners rett til selvbestemmelse og abortnemdenes funksjon, og Arbeiderpartiet (AP) er et av de partiene som ønsker å avvikle abortnemdene til uke 18 (Rønning, Ramberg og Kjelland-Mørdrø, 2021). Dette viser at abortproblematikken fortsatt er et tema som debatteres i samfunnet.

1.3 Torborg Nedreaas og hennes forfatterskap

Torborg Nedreaas (1906-1987) debuterte som forfatter i 1945 med novellesamlingene *Før det ringer tredje gang* og *Bak skapet står øksen* (Dahl, 1989, s. 112). Den førstnevnte novellesamlingen inneholder et knippe av hennes bedre noveller som hun hadde solgt til ukebladene, mens den sistnevnte består av en rekke fortellinger om okkupasjonstiden i Norge og hvordan det var å leve på den tiden (Lervik, 1982, s. 91). Novellesamlingen har ikke fokus på heltegjerninger og motstandskamp, i stedet viser Nedreaas en evne til å skildre menneskenes hverdag, i tillegg til at hun viser forståelse for svikerne og fiendene. På den måten trakk Nedreaas et politisk aspekt inn i skjønnlitteraturen sin, noe som trolig var et mål for henne. Litteraturforsker Åse Hiorth Lervik (1982, s. 88) har skrevet artikkelen «Torborg Nedreaas – mellom sosialisme og kvinnesak?», og der skriver hun at Nedreaas ønsket «å være en radikal politisk forfatter», og litteraturviter Irene Iversen (2003, s. 93) hevder i teksten «Torborg Nedreaas' stemmer» at *Av måneskinn gror det ingenting* er en av de bøkene som har bidratt sterkest til nettopp det. På bakgrunn av dette regnes hun som en av etterkrigstidens viktigste og fineste forfattere (Ringnes, 1998, s. 58).

Nedreaas er ikke bare kjent for sine følelsesladde kvinneskildringer, hun er også assosiert med friske, upyntete og råe skildringer av en dyster og mørk virkelighet (Eriksen, 1979, s. 23). Slike skildringer er ofte forbundet med den litterære epoken naturalismen, der Amalie Skram trekkes frem som en av våre største (Krane, 1961, s. 7). Dette var en litterær retning der forfatterne ønsket å skildre virkeligheten slik den faktisk var, og Irene Engelstad (1978, s. 59) hevder i sin bok om Amalie Skram og naturalismen, at retningens viktigste kjennetegn var kravet om sannhet. Litteraturen en forbinder med naturalismen, og særlig Amalie Skrams verker, har ofte et nedbrytende og pessimistisk preg, og her lå det som regel en kritikk av de sosiale forholdene i samfunnet i bunn, da de kunne forhindre et verdig liv (Engelstad, 1978, s. 59). I en anmeldelse gjort av Inger Hagerup i avisa *Friheten* i 1947 rett etter utgivelsen av *Av måneskinn gror det ingenting*, skriver hun at Nedreaas «har en Amalie

Skrams hensynsløshet når hun skildrer kvinnen», og hun hyller forfatterens evne til å skrive om virkeligheten på en utilslørt og sannferdig måte. I et intervju Nedreaas gjorde med Johan Fredrik Grøgaard for tidsskriftet *Vinduet* i 1974 (s. 9), forteller hun at nettopp Amalie Skram har spilt en sentral rolle i hennes litterære liv og at hun har vært en stor inspirasjon, noe Helge Eriksen (1979, s. 23) forsvarer i boken *Nedreaas* ved å skrive: «Neppe i noen bok kommer inntrykkene fra Amalie Skram så tydelig fram som nettopp i *Av måneskinn gror det ingenting*». Her er det nærliggende å tenke at det er elementene som omhandler råde og usminkete skildringer, dystre menneskeskjebner og det å sette fokus på samtidens samfunnsproblemer som gjør at en kan trekke paralleller mellom Nedreaas og en av naturalismens største forfattere.

1.3.1 Presentasjon av romanen *Av måneskinn gror det ingenting*

I romanen *Av måneskinn gror det ingenting*¹ følger vi en mann som en kveld møter en kvinne på jernbanestasjonen. Kvinnen blir med mannen hjem, og hun bruker hele den påfølgende natten til å fortelle den fremmede mannen om sitt liv, noe som danner romanens rammefortelling. Kvinnen forteller om sin fattige oppvekst i gruvesamfunnet i Gruben, og om vanskelige familierelasjoner der begge foreldrene svikter på hvert sitt plan. Hovedtyngden ligger dog på kvinnens ulykkelige kjærlighetsliv. Når hun er femten år forelsker hun seg i realfaglæreren sin, Johannes, og dette blir starten på et lidenskapelig, vondt og ødeleggende forhold. Litteraturviter og en av lederne i Torborg Nedreaas-selskapet, Grethe Fatima Syéd (2019, s. 223), skriver i sin beretning om forfatteren, *En sommer med Nedreaas*, at en slik uregjerlig og vill kjærlighet som det er mellom kvinnen og Johannes, ikke kan ende i noe annet enn en uønsket graviditet. Og det er nettopp det den gjør. Forholdet resulterer i flere traumatiserende og fremprovoserte svangerskapsbrudd, og Syéd (2019, s. 222) skriver det enkelt og usjenert: «Kvinne møter mann og det blir blod av det».

---

¹ Fra dette punktet vil jeg omtale romanen som *Av måneskinn*.

2.0 Kontekstualisering og resepsjon

Inger Jahr (1997, s. 25) poengterer i sin bok *Samfunnskritikk og moralisering: Implisitt og eksplisitt tendens i sentrale deler av Torborg Nedreaas' forfatterskap*, betydningen av å lese et verk med henblikk på den historiske rammen rundt, da dette kan si noe om den sosiale kritikken verket artikulere. Mesteparten av handlingen i *Av måneskinn* er lagt til omkring første verdenskrig, noe som gjør at romanens nåtidsplan kan tenkes å befinne seg mot slutten av 30-årene. Som nevnt over, regnes Katti Anker Møllers arbeid fra 1913 og utover, som abortkampens oppstart, og en er derfor nødt til å ta mellomkrigstidens abortholdninger i betraktning når en leser verket. Dette var en tid der gravide kvinner i aller høyeste grad ble påvirket i sitt valg om å fullføre eller avbryte svangerskapet, særlig da benevnelser som «uekte barn» ble brukt om barn født utenfor ekteskapet. Dette er en tematikk jeg skal komme tilbake til i oppgaven, og som i aller høyeste grad er til stede gjennom hele romanen.

Nedreaas fikk idéen til romanen på en fest, da hun kom i snakk med en annen kvinne: «Og ingenting av det hun fortalte lignet det jeg skrev dagen etter. Men hun satte meg i gang – hun og en liten notis i avisen om at så og så mange kvinner i Danmark døde årlig etter illegal abort» (Grøgaard, 1974, s. 12). Ut ifra dette sitatet og sett i sammenheng med Jahrs ytring over, kan det tenkes at muligheten til å ta abort på forsvarlig vis var et tema i samfunnet, og at det derfor ble sett på som meningsfullt og viktig å rette søkelyset mot denne problematikken. I tillegg kan det faktum at Norge ikke hadde en lov som tillot selvbestemt abort før i 1978, være med på å underbygge denne tesen.

Etter romanens utgivelse i 1947 fikk den mye omtale i ulike aviser. Avisen *Hardanger* (1947) siterer forfatterne Barbra Ring og Aksel Sandemose som blant annet sier: «Som debutant er hun intet mindre enn forbausende» og «En debutt som det skinner av! Ikke på lenge har vi hatt en så oppsiktsvekkende kvinnelig debutant». Avisartikkelen roser romanens evne til å diskutere sosiale spørsmål, politikk og kvinnesak på en indirekte måte. Eva Rønnow viser begeistring for romanen i sin artikkel i *Friheten* (1948). Hun mener romanen er i stand til å tale de ufødtes sak på best mulig vis, i tillegg til at hun vektlegger verkets betydning for kvinner. Reaksjonene og anmeldelsene er imidlertid ikke utelukkende positive. Knut Moe (1947) skriver eksempelvis i *Nordlandsposten* at romanens komposisjon og ramme er unødvendig og ikke vellykket. Dette er en av årsakene til at jeg ønsker å se nærmere på det fortellertekniske innledningsvis i analysen. Jeg ønsker også å undersøke Rønnows poenger om at Nedreaas taler de ufødte barnas sak, og hvordan dette kommer til uttrykk i romanen.

2.1 Nedreaasforskning

Forskning på Torborg Nedreaas' forfatterskap er noe begrenset, men *Av måneskinn* og Herdis-bøkene er de verkene som har fått en del akademisk oppmerksomhet. Benedicte Jensen Araldsen (2020, s. 8) skriver i sin masteroppgave at interessen for Nedreaas' verker har økt over tid, og hun ser dette i sammenheng med litteraturforskningens hamskifte. Da det ble et økende fokus på kjønn og klasse i et samfunnsmessig perspektiv på 80-tallet, førte dette med seg en økning i antall publiserte hovedoppgaver om Nedreaas (Araldsen, 2020, s. 8). Det er likevel verdt å nevne at det kun er fire tilgjengelige masteroppgaver om Nedreaas på databasen Oria, hvorav én er en analyse av *Av måneskinn*. Et annet interessant moment er at alle de fire hovedoppgavene er skrevet på 70- og 80-tallet, noe som kan være med å underbygge påstanden om at interessen for forfatteren og tematikken økte på den tiden. Det er imidlertid forbausende at det ikke finnes like mange hovedoppgaver om romanen etter 2000-tallet. En tanke som kan oppstå på bakgrunn av dette, er at tematikken ikke er like relevant lenger, og dette er noe jeg skal se nærmere på.

I de følgende underkapitlene skal jeg gjøre rede for noe sekundærlitteratur om romanen *Av måneskinn*, og jeg har strukturert disse tematisk. Valget av sekundærlitteratur er basert på dens tematikk og relevans for oppgavens analysedel.

2.1.1 Det politiske aspektet

I Lerviks (1982, s. 88) artikkel beskriver hun Nedreaas som en forfatter med et politisk formål. Hun skriver blant annet at *Av måneskinn* slett ikke mangler politiske innslag, og viser blant annet til fattigdommen til kvinnens foreldre, og problematikken rundt kvinnen som et biologisk vesen (Lervik, 1982, s. 103). Lervik (1982, s. 99-100) legger også vekt på abort som tematisk dominerende i romanen, og hun ser dette i korrelasjon med det samfunnskritiske aspektet i boken: «At abort blir nødvendighet, skyldes samfunnets manglende vilje til å ta imot barna og hjelpe mødrene».

Jahr (1997) drøfter det politiske aspektet i Nedreaas' roman, og fokuserer særlig på tendensbegrepet. I boken ser hun blant annet på hvorvidt forfatteren kan kalles en «tendensdikter» og hvordan «tendensen» i så fall kommer til uttrykk i romanen. *Av måneskinn* har ofte fått begrepet «tendens» festet til seg, og dette er fordi den tar opp samfunnsproblemer og problematiserer kvinnens kamp for et verdig liv - en kamp den kvinnelige fortelleren taper på grunn av sin posisjon i samfunnet, og på grunn av et destruktivt kjærlighetsforhold (Jahr, 1997, s. 15; Iversen, 1990, s. 119). For å belyse den implisitte tendensen i romanen, viser Jahr

(1997, s. 89) til noe av den samfunnskritikken som kommer frem gjennom skildringer av fattigdommen i hjemmet hos kvinnen og hvordan dette spiller en rolle i å ødelegge mennesker både psykisk og fysisk. For å eksemplifisere den eksplisitte samfunnskritikken, trekker Jahr (1997, s. 94-95) frem det kvinnelige jeg-ets klare kritikk av sosiale forhold i sin nåtid.

Et slags motstykke til dette er Iversens refleksjoner rundt det politiske i romanen. Iversen (2003, s. 93) hevder at *Av måneskinn* faktisk ikke har et åpenbart politisk budskap til tross for at det foreligger en politisk «tale» i romanen. Hun mener romanen inneholder en rekke motsigelser, og trekker frem at verket går hardt ut mot sosial urettferdighet, men at en samtidig ikke kan lese det som en oppfordring til kommunistisk engasjement (Iversen, 2003, s. 93-94). Likevel skriver hun at *Av måneskinn* er den av Nedreaas' romaner som har bidratt mest til å karakterisere henne som en politisk forfatter (Iversen, 2003, s. 93).

2.1.2 Maktforholdet mellom mann og kvinne

Et element litteraturhistoriker Åsfrid Svensen (2007, s. 31-41) belyser i sin bok, *De ti sannheter: mangfold og motsetninger i Torborg Nedreaas' litterære verden*, er den kvinnelige protagonistens relasjon til Johannes og den destruktive kjærligheten mellom dem. Hun skildrer et kjærlighetsforhold der kvinnen gjør alt for å unnskyldte og beholde Johannes til tross for hans ugjerninger og de ydmykelsene han påfører henne, og dette er en gjenganger gjennom hele romanen (Svensen, 2007, s. 38-39). Det er tydelig at forholdet mellom dem er skjevt, og kvinnens underkastelse og avmakt blir poengtert av Svensen (2007, s. 193-196). For å eksemplifisere dette trekker hun frem en av kvinnens uønskede graviditeter, der kvinnen blir sittende igjen alene med skammen og ansvaret (Svensen, 2007, s. 193). Videre påpeker hun at kvinnen forsøker å rive seg løs fra dette maktforholdet, men at løsrivelsen feiler og hun faller tilbake til den ydmykende underkastelsen (Svensen, 2007, s. 194). Syéd (2019, s. 240) mener imidlertid at en slik lesingen er feil, og hevder at kvinnen er den aktive i forholdet og at det er hun som forfører Johannes, og ikke motsatt.

Iversen (2003, s. 97-98) gjør også et poeng av forholdet mellom kvinnen og Johannes. Hun fastslår at kvinnens erotiske begjær uttales gjennom sansing og bilder, og at det er gjennom kvinnens skildringer at leseren blir kjent med Johannes og hans grusomheter og sårbarheter (Iversen, 2003, s. 98; Syéd, 2016, s. 25). Det er imidlertid viktig å ikke glemme organisten Morck. Han lærer kvinnen om politiske sammenhenger og råder henne til å begynne å lese. På den måten fyller Morck et tomrom i kvinnen som Johannes aldri har klart å fylle, og han bidrar til å øke hennes kunnskap om egen eksistens (Iversen, 2003, s. 98-99).

2.1.3 Romanens form og fortellerteknikk

Et annet element som tas opp i Lervik (1982), Jahr (1997), Syéd (2016; 2019), Svensen (2007) og Iversen (2003) er romanens form og fortellerteknikk. Romanen har en rammefortelling og en «sekundær berettersituasjon» (Lervik, 1982, s. 98). Kvinnen i romanen forteller om livet sitt til en fremmed mann i løpet av en natt, og dette er utgangspunktet for formen. Det at mannen er lite synlig og ikke bidrar med kommentarer og egne refleksjoner, ser Lervik (1982, s. 99) i sammenheng med relasjonen mellom forfatteren og leseren. Den navnløse mannens rolle er ikke å korrigere det kvinnen forteller, han er der for å lytte, akkurat som leseren. Mannen og den sekundære berettersituasjonen fungerer derfor som en strategi for å sette leseren i direkte interaksjon med kvinnen og fiksjonen (Lervik, 1982, s. 99). På bakgrunn av rammefortellingens første og siste avsnitt, kan det tenkes at hovedpersonens historie ikke er avsluttet, men lever videre i tilhørerens sinn (Svensen, 2007, s. 52). Også Iversen reflekterer rundt det mannlige jegets rolle. Hun diskuterer hvorvidt han fungerer som «en mannlige garantist» som kan legitimere fortellingen eller som heltinnens mannlige og støttende venn (Iversen, 2003, s. 95)

Mange har hevdet at romanen er monologisk og at kvinnen er innadvendt og opptatt av sin egen historie, men Iversen (2003, s. 69) er sterkt uenig i dette. Hun påpeker at verket er dialogisk og trekker frem noen av de korte innskuddene kvinnen kommer med, som for eksempel «skjønner du» (Iversen, 2003, s. 96). Disse innskuddene og andre plattheter i romanen, blant annet muntlige og «dårlige» uttrykksmåter, gjentakelser og klisjeer, trekkes frem som et virkemiddel som skaper troverdighet og illuderer ubearbeidethet, men det kan også være en måte å skape nærhet til leseren på (Syéd, 2016, s. 20; 2019, s. 247). Nedreaas hadde en «anti-litterær poetikk» ved at hun ønsket å unngå glatthet og perfektjon, men heller dyrke det urene i et ferdig produkt, noe som kan ses i sammenheng med romanens muntlige og såkalte «dårlige» uttrykksformer (Syéd, 2016, s. 20). «Råskapen ser ut til å skulle garantere autenticitet», skriver Syéd (2016, s. 20), og en kan tenke seg at disse uferdighetene bidrar til å skape en direkte kontakt med leseren.

2.1.4 Romanens tittel og månens betydning

Romanens tittel er interessant, og det finnes en rekke forskjellige tolkninger av den. Hver gang frasen «av måneskinn gror det ingenting» forekommer, knyttes den til organisten Morck, og Svensen (2007, s. 41) mener derfor at tittelen tar avstand fra alt romantisk svermeri. Morck ser på uttrykket som et bilde på kvinnens avmakt, da månen representerer passivitet og noe som mottar lys fra solen, mens solen blir et bilde på mannen, da solen assosieres med styrke (Iversen, 2003, s. 99). Ellers nevnes månen flere ganger, som for eksempel når kvinnen og Johannes er

på den hemmelige ferien inne i fjorden. Månen kaster et skjær av ametyst bak skyene og gjennom mørket, og Svensen (2007, s. 41) forstår dette som at kvinnen opplever en kortvarig lykke. Måneskinnet er likevel fjernt og kaldt, og dets lys er verdiløst, da det bare er gjenskinn (Svensen, 2007, s. 41). Eriksen (1979) har også gjort seg noen tanker rundt tittelens mening. Han hevder at dersom en befinner seg i måneskinnet, peker en seg ikke ut på samme måte som når en står i lyset (Eriksen, 1979, s. 28). Likevel kan det å ha mot til å stå i det brennende sollyset og kjempe, ha stor betydning for utvikling og vekst, særlig med tanke på forbedringer i samfunnet.

2.1.5 Abort

Abortproblematikken i romanen er et tema Lervik (1982), Syéd (2019), Jahr (1997), Iversen (2003), Eriksen (1979) og Svensen (2007) tar opp i sine artikler og bøker. Kvinnen i romanen anser svangerskap og forplantning som kjærlighetens formål og noe som naturen vil med henne (Svensen, 2007, s. 42). Dette kommer tydelig frem da Syéd (2019, s. 235-236) kommenterer verkets måte å fremme det vakre og naturlige ved en graviditet på, og viser til at kvinnen føler seg vakker når hun er gravid. Kvinnen føler likevel på en angst og dette er fremfor alt på grunn av bygdas skrekkehistorier om andre kvinner som har fått såkalte «uekte» barn (Svensen, 2007, s. 42). Det er ikke bare romanens kvinnelige forteller som tar abort – både kvinnens mor, søster og organisten Morcks kjæreste befinner seg i situasjoner der de fremprovoserer aborter (Svensen, 2007, s. 43). Videre fremhever Svensen (2007, s. 43) fordømmene og skammen som vesentlige drivkrefter bak de fattige kvinnenes aborter, og Eriksen (1979, s. 28) påpeker at kvinnen gir etter for presset fra bygdas moral og «småborgerlighetens hyklerske anstendighet» ved å ta abort. Disse refleksjonene tas med videre inn i analysen.

*

Frem til nå har jeg gjort rede for noen temaer og synspunkter som sekundærlitteraturen tar opp, og som vil være relevant for min oppgave. Det er særlig noen poenger jeg ønsker å se nærmere på i analysen av verket, som Svensen (2007) betraktninger om det politiske i verket og Jahrs (1997) refleksjoner rundt implisitt og eksplisitt tendens, Lervik (1982), Syéd (2016), Svensen (2007) og Iversens (2003) synspunkter rundt form og komposisjon, og spesielt rammefortellingens betydning og romanens dialogiske trekk. I tillegg vil det skjeve maktforholdet som Svensen (2007), Syéd (2019) og Iversen (2003) diskuterer være av interesse, Eriksen (1979) og Svensen (2007) refleksjoner rundt tittelens betydning og naturligvis aborttematikken som i stor grad også tematiseres i sekundærlitteraturen jeg har tatt for meg.

3.0 Teoretisk forankring og metodologisk fremgangsmåte

3.1 Kvinnelitteratur-begrepet

På 1980-tallet begynte mange bokklubber og forlag å endre fokus, og de begynte å satse på et kvinnelig publikum (Iversen, 2002, s. 18). Litteraturen som var rettet mot dette publikumet fikk navnet «kvinnelitteratur», og disse romanene tok opp temaer som berørte kvinnelivet. Dette medførte at disse forfatterne fikk merkelappen «kvinneforfattere», noe som ble dårlig mottatt av forfatterne selv (Iversen, 2002, s. 18; Moi, 2008, s. 260). Iversen (2002, s. 18) forklarer at merkelappen førte med seg en risiko for å bli klassifisert som en forfatter kun for kvinnelige lesere eller at en ble ansett som en del av den trivielle og klisjéaktige litteraturen. Videre hevder Iversen (2002, s. 18) at det kvinnelige ofte har vært assosiert med det lave, og at dette har gjort at mange kvinnelige forfattere har mislykkes å bli tolket ut fra en litteraturforståelse som baserer seg på kjønn, eller å bli satt inn i en kvinnehistorisk kontekst. Begrepet «kvinnelitteratur» kan derfor anses som noe uheldig, da det kan føre med seg en viss begrensning.

«Noe av styrken hos Nedreaas ligger i kvinneperspektivet hennes» skriver Willy Dahl i *Norges litteratur. III: Tid og tekst 1935-1972. Med et sluttkapittel om tekstene i 70- og 80-årene* (1989, s. 112), og dette er han nok ikke alene om å mene. Lervik (1982, s. 93) argumenterer også for å karakterisere Nedreaas' forfatterskap som kvinnelitteratur, da de fleste av hennes verker omhandler kvinner, i tillegg til at hun ofte retter søkelyset på forhold og situasjoner der det kvinnelige kjønn har en avgjørende betydning. Temaene som ofte går igjen er kulturelt eller sosialt betinget, som for eksempel hvordan kvinner forholder seg til kjærlighet, ensomhet eller arbeid, men også typiske biologiske forhold, blant annet fødsel og abort (Lervik, 1982, s. 93). Også Eriksen (1979, s. 14) gjør et poeng av at Nedreaas har blitt ansett som en som er svært dyktig til å forstå og redegjøre for kvinnesinnet. Likevel mener han det blir feil å kalle forfatteren en kvinnedikter, da Nedreaas selv hevdet å ha skrevet om mennesker:

Jeg har fått ord på meg for å skrive om kvinner og barn. Det er mennesker jeg skriver om. Det uferdige menneske er ikke mindre interessant enn det voksne. Hverdagsmennesker – gjerne det. I menneskenes hverdag har litteraturen de rikeste kilder å øse av. Hverdagen er hele vårt liv. Den inneholder glimt av voldsomme gleder og tragedier (Kastborg, 1967, s. 70).

Det er likevel vanskelig å ikke se på Nedreaas som en forfatter som satte kvinneproblematikk på dagsorden, og Dahl (1989, s. 122) hevder at romanen *Av måneskinn* er blant de sterkeste «kvinnebøkene» fra 40-tallet. Toril Moi (2008, s. 265) kommenterer en situasjon der en kvinne må poengtere at hun ikke er en kvinneforfatter, som en situasjon hvor en kvinnes kjønn er brukt

mot henne i provokasjon. Dette er problematisk og noe som er med på å underbygge kvinnens lave stilling i samfunnet.

Som det står i sitatet over, har Nedreaas selv hevdet å ha skrevet om mennesker fremfor kvinner. I et intervju hun gjorde med Liv Andreassen i tidsskriftet *Sirene* fra 1980 sier hun at kvinnelitteraturbegrepet er et verdiløst begrep, og at for henne handler det om hva som er god og dårlig litteratur (Andreassen, 1980, s. 37). I et annet intervju som Halldis Moren Vesaas og Helge Rønning gjorde med Nedreaas i *Samtiden* (1979), spør Rønning hvorvidt Nedreaas har lest noe av den nye kvinnelitteraturen, og Nedreaas svarer «Vet du at så snart noen sier 'kvinnelitteratur' [...], da får jeg ulyst. I det hele tatt: det å gruppere litteratur, gir meg ulyst» (Vesaas og Rønning, 1979, s. 21). Også dette sitatet attesterer at Nedreaas selv ikke ville bli forbundet med begrepet. Det kan tenkes at en slik kategorisering som Nedreaas sikter til, fører til at det kun er en bestemt gruppe som vil lese denne typen litteratur, som i dette tilfellet ville vært kvinner. Dette mener Syéd (2019, s. 222) hadde vært synd, da hun skriver at romanen *Av måneskinn* er sterk, original og «så viktig». Den er ikke bare viktig for kvinner som et bidrag i kvinnekampen, men den er viktig for alle. Romanen kan følgelig være et bidrag til at alminnelige mennesker skal styrke forståelsen for sin egen og andres situasjon, noe som kan anses å være en av litteraturens viktigste egenskaper (Eriksen, 1979, s. 24; Moi, 2008, s. 268).

3.2 Feministisk litteraturteori og *Det annet kjønn* (1949)

Den feministiske litteraturteorien handler i all hovedsak om å lese og undersøke tekster med fokus på å studere undertrykkingen og nedvurderingen av kvinnen (Iversen, 2002, s. 9). Denne litteraturteorien stiller derfor spørsmål om kjønn, og det fra et kvinnelig perspektiv. Teorien anses å være sterkt politisk, da den forsøker å oppdage og avsløre de patriarkalske strukturene i samfunnet, og å avdekke kjønnsforskjellene som ligger i kulturen og i språket (Iversen, 1993, s. 55; Moi, 2002, s. xiv). På bakgrunn av dette skal jeg gjøre rede for noen av de teoretiske perspektivene Simone de Beauvoir legger frem i *Det annet kjønn* fra 1949, og de vil danne det teoretiske grunnlaget for denne oppgaven. Den feministiske litteraturteorien vil også danne føringene for den metodologiske fremgangsmåten i analysen av verket.

I 1949 skrev den franske filosofen og forfatteren Simone de Beauvoir (1908-1986) *Det annet kjønn* (*Le deuxième sexe*). I dette verket kritiserer hun det mannsdominerte samfunnet, og hun forsøker å forstå hvorfor kvinner ofte har blitt definert som «den andre». I et forsøk på å svare på dette spørsmålet undersøker hun blant annet kvinnens skjebne på bakgrunn av biologi, historie og myter, men hun ser også på kvinnens liv med fokus på seksualitet, ekteskap

og forelskelse (de Beauvoir, 1972). På denne måten setter hun ord på spørsmål som feminister fremdeles ønsker å besvare den dag i dag, og Moi (1995, s. 16) mener derfor at de Beauvoir burde ses på som en av 1900-tallets fremste feministiske tenkere, om ikke den aller fremste.

3.2.1 Kvinnen som passiv og som «den andre»

De Beauvoir (1972, s. 83) gjør rede for hvordan en kvinne og en mann har hatt forskjellig status i samfunnet gjennom tidene. Mens mannen gjerne har blitt definert som menneske, har kvinnen ofte blitt definert som «kvinne» («woman as a female»), og dersom en kvinne oppfører seg som et menneske, vil det kun være for å imitere mannen (de Beauvoir, 1972, s. 83). På den måten betraktes hun ikke som et autonomt vesen med eget tankesett og egne meninger, men heller som en passiv figur som handler ut ifra mannen. Hun er et objekt. Imidlertid vurderes mannen som et subjekt og som det absolutte: «He is Subject, he is the Absolute – she is the Other» (de Beauvoir, 1972, s. 16).

«This has always been a man's world» skriver de Beauvoir (1972, s. 93) helt i starten av kapitlet som tar for seg det historiske perspektivet på relasjonen mellom kjønnene. I et forsøk på å besvare spørsmålet om kvinnens nedvurdering til «den andre», viser de Beauvoir (1972, s. 171) til at makten alltid har ligget i mennenes hender og at de har forsøkt å holde kvinner i en tilstand der de er avhengige av menn, noe som kan ha spilt en vesentlig rolle i å etablere henne som «den andre». En kvinne defineres ut ifra sin relasjon til mannen, og i et kjærlighetsforhold vil mannen elske kvinnen fordi hun er hans (de Beauvoir, 1972, s. 174). Til tross for at dette er slutninger mange var enige om at var sannferdige, hevder de Beauvoir (1972, s. 174) at myten om kvinnen som «den andre» i sin relasjon til mannen vil fordufte dersom flere kvinner forsøker å bryte ut og begynner å anse seg selv som autonome, frie mennesker som ikke er avhengige av menn. Det at de Beauvoir så seg nødt til å poengtere viktigheten av å stå opp mot de patriarkalske strukturene i samfunnet, sier noe om hvor rigid maktforholdet mellom kjønnene var og hvor vanskelig det kunne være å bryte ut av dette systemet.

Det er særlig i forbindelse med den seksuelle akten at kvinnen er ansett som den passive og mannen er den aktive (Millett, 2000, s. 240). De Beauvoir (1972, s. 395) underbygger Kate Milletts påstand ved å skrive at under en seksuell akt mellom en mann og en kvinne, vil kvinnen være avhengig av mannen for at akten skal gjennomføres. Mannen spiller rollen som den aggressive som gir, mens kvinnen er den som får (de Beauvoir, 1972, s. 395). Dette kan føre til at kvinnen føler seg som et objekt, eller slik de Beauvoir (1972, s. 658) skriver: «[the woman] feels that her partner is using her as an instrument». Likevel kommer det frem i *Det annet kjønn* at kvinnen kan fremstå som et objekt, så lenge hun faktisk er et subjekt med selvbestemmelse

(de Beauvoir, 1972, s. 417). Dette kan tolkes i den retning at dersom en kvinne ser på seg selv som et autonomt vesen, kan hun godta å være mannens objekt når hun selv ønsker det. På den måten kan også kvinnen spille en aktiv rolle i den seksuelle relasjonen mellom mann og kvinne.

3.2.2 Forelskelse og ekteskap

Ordet «kjærighet» har ikke den samme betydningen for kvinner og menn, slik det fremstilles i de Beauvoirs verk. For en kvinne er kjærighet ikke bare hengivenhet, men også en overrekkelse av kropp og sjel uten forbehold, mens for mannen handler kjærighet om å motta denne kvinnelige affeksjonen og hengivenheten (de Beauvoir, 1972, s. 652-654). På den måten kan en se at forståelsen av kjærighetsforholdet kan være ulik for de to elskerne. Videre skriver de Beauvoir (1972, s. 660) at kvinnen ønsker å gi mannen det han vil ha, og alt hun vil ha tilbake er anerkjennelse fra mannen om at hun er valgt av han og at hun er en del av han. En forelsket kvinne vil alltid vente på en slik bekreftelse, noe som resulterer i at hun fremtrer som underlegen, da det er mannen som bestemmer når kvinnen vil bli anerkjent, og om hun i det hele tatt blir det (de Beauvoir, 1972, s. 671). Dette fraværet vil kunne virke som tortur på den forelskede kvinnen, og dette kan si noe om hvor besatt en kvinne kan bli av en mann.

3.2.3 Kvinnekropp, graviditet og abort

«It is in maternity that woman fulfils her physiological destiny; it is her natural 'calling', since her whole organic structure is adapted for the perpetuation of the species» skriver de Beauvoir (1972, s. 501) innledningsvis i sitt kapittel om kvinnen som mor. Hun skriver videre at til tross for at reproduksjon ligger i kvinnens natur, har det ikke alltid vært slik at kvinner har hatt full kontroll over dette, da en gjennom tidene har sett at bestemmelsen over kvinners reproduksjon har havnet i hendene til andre enn kvinnen selv (de Beauvoir, 1972, s. 501). Ulike samfunnsinstitusjoner, som for eksempel kirken, kan tenkes å være en av de instansene som har hatt ev avgjørende stemme i problemstillinger som omhandler kvinner, graviditet og reproduksjon. Et uheldig utfall av dette, slik de Beauvoir (1972, s. 502) påpeker, er at noen av samfunnsinstitusjoner holder tilbake informasjon, og at kvinner derfor ikke får tilstrekkelig kunnskap og lærdom om prevensjon og svangerskap. Dette vil i mange tilfeller føre til uønskede graviditeter, som igjen kan resultere i illegale og utrygge aborter. Til tross for at de Beauvoir skrev dette i 1949, kan en se eksempler på dette også i dag fra land der kunnskapen om graviditet og prevensjon er begrenset. På den måten blir dette stående som et viktig punkt for samfunnsdebatten om abort og graviditet, slik det også var da de Beauvoir la det frem i 1949.

De Beauvoir (1972, s. 502) redegjør i denne sammenheng for samfunnets hykleri og dobbeltmoral. Denne dobbeltmoralen går blant annet ut på at abort vurderes som en forbrytelse, ved at samfunnet ønsker å forsvare fosterets og barnas rettigheter, men at det samtidig ikke vises interesse for å hjelpe barnet etter det er født (de Beauvoir, 1972, s. 502-503). På den måten blir kvinnen og fosteret offer for en forventning som samfunnet har lagt til grunn, men som ikke blir opprettholdt idet barnet har kommet til verden. Dette er noe av den dobbeltmoralen som fremheves som besynderlig.

Det kommer frem i *Det annet kjønn* at svangerskapsbrudd ikke er et enkelt valg for kvinnen. En gravid kvinne vil ofte være splittet i en situasjon der hun må bestemme om hun ønsker å fullføre svangerskapet eller avbryte det (de Beauvoir, 1972, s. 508). De Beauvoir (1972) påpekte i sitatet som innledet dette underkapitlet at graviditet og reproduksjon ligger i kvinnens natur, og at derfor kan være vanskelig for henne å komme frem til beslutningen om å ta abort. Ifølge de Beauvoir (1972, s. 508) kan en del kvinner føle at de har ødelagt en del av seg selv etter en abort, og mange føler sinne og ergrelse mot mannen som enten forespurte eller sa seg enig i svangerskapsbruddet, særlig fordi mannen ofte tar lettere på en abort enn kvinnen selv (de Beauvoir, 1972, s. 508). En grunn til det kan være at det er hun som blir påført smerte og som risikerer livet sitt ved å fjerne fosteret, men for noen kvinner er dette den eneste løsningen til tross for risikoen. De Beauvoir (1972, s. 506) vektlegger den fattige kvinnens dårlige muligheter for en trygg abort, og hun skriver at dette kan påvirke abortens vellykkethet og smertenivå: «Crudely begun and poorly cared for, the abortion is often more painful than normal childbirth». Det vil altså si at selv når det kommer til kvinnens egen kropp, blir hun nedvurdert til «den andre», da hun ikke har full bestemmelsesrett over hva som skjer med henne og fosteret. I tillegg har hun begrensede muligheter til å beskytte seg selv og kroppen sin.

4.0 En analyse av Torborg Nedreaas' *Av måneskinn gror det ingenting*

I denne delen av oppgaven skal jeg analysere *Av måneskinn gror det ingenting*. Jeg har delt analysen inn etter form og tematikk, da dette gjør kapitlet mer oversiktlig og strukturert. Først vil jeg studere romanens form og fortellerteknikk, deretter utforske graviditet og abortproblematikken, verkets kritikk av samfunnet, og til slutt skal jeg undersøke maktforholdet mellom mann og kvinne.

4.1 Fortellerteknikk

4.1.1 Verkets rammefortelling og de narrative nivåene

Romanen *Av måneskinn* har som kjent en rammefortelling og en sekundær berettersituasjon der en kvinne forteller sin livshistorie til en fremmed mann i løpet av en natt (Lervik, 1982, s. 98). Verket starter og slutter med at vi befinner oss i den fremmede mannens nåtid, hvor han leter etter kvinnen han møtte natten for 13 dager siden (Nedreaas, 1981, s. 7, 188). Til tross for at det er kvinnens historie som ligger til grunn for romanen og som utgjør verkets handling, kan en si at romanen har to fortellere – den fremmede kvinnen og den navnløse mannen (Helgesen, 1989, s. 25). Kvinnen bidrar med sterke skildringer og dype tanker, mens mannen forblir lite synlig, noe Lervik (1982, s. 99) poengterer. Når det er sagt, kommer likevel mannens sanser til uttrykk noen steder i verket, og de er markert med innrykk i teksten som en slags sidetekst eller kommentar: «Hun pustet ut som etter et løp. Øynene var brennende svarte. Hun tok adspredt etter en sigarett, la den tilbake igjen og tok den igjen, jeg ville tenne den for henne, men hun snakket videre og la ikke merke til det [...]» (Nedreaas, 1981, s. 98). Mannens skildringer av kvinnen gir leseren et tydeligere bilde av henne og hvordan hennes egen historie fortsatt påvirker henne. De reaksjonene kvinnen har i forbindelse med historieformidlingen, som at hun «[...] bøyde seg forover og satt og klorte på armlenene» (Nedreaas, 1981, s. 67) er viktige for verket, nettopp fordi det gir en økt følelse av virkelighet og sannhet, i tillegg til at hennes følelser forsterkes. Når det er sagt vedvarer mannens passivitet, da han ikke kommer med egne kommentarer eller refleksjoner rundt det hun forteller, kun betraktninger av kvinnen og omgivelsene rundt dem, slik Lervik (1982, s. 99) skriver.

I sekundærlitteraturen diskuteres mannens rolle, og Iversen (2003, s. 95) diskuterer hvorvidt han fungerer som en «mannlig garantist» eller som kvinnens støttende venn. En kan lese mannen som kvinnens støttende venn, da han lytter til det kvinnen har å si uten å bryte inn med egne kommentarer eller refleksjoner, slik det ble redegjort for over. Dersom mannens hovedoppgave derimot er å legitimere den tabubelagte historien, støter en på de samme

problemene som har vært gjeldende tidligere i litteraturhistorien og som har vært et viktig moment for feministisk litteraturteori, nemlig at kvinner ikke har kunnet ha den bærende stemmen, noe Iversen (2003, s. 95) gjør et poeng ut av. For å undersøke den mannlige fortellerens funksjon nærmere, kan en gå til begrepene om de narratologiske nivåene i verkets rammefortelling, som litteraturforsker Petter Aaslestad (1999) presenterer i sin bok, *Narratologi: en innføring i anvendt fortellerteori*. Nedreaas' roman består av tre narrative nivåer: Førstenivå, andrenivå og tredjenivå, og Aaslestad (1999, s. 120) forklarer de hierarkiske nivåene slik:

Enhver begivenhet fortalt gjennom en fortelling er på et diegetisk nivå høyere enn der hvor den produserende narrative akten fant sted. Det «underste» av disse nivåene – der den produserende narrative handlinger finner sted – kaller vi førstefortelling eller førstenivå. Jeg velger å kalle nivået «ovenfor» for annenfortelling eller annetnivå.

Romanens førstenivå, altså der selve narrativet finner sted, er nåtiden til mannen der han leter etter kvinnen, og dette er det første en møter når en leser verket: «Jeg går og leter etter et menneske. I tretten dager har jeg lett etter dette mennesket nå» (Nedreaas, 1981, s. 7). Det andre narrative nivået er dermed mannens fortid, det vil si da han møtte kvinnen på jernbanestasjonen. Grunnen til at dette blir det andre nivået er at mannen forteller en fortelling i det første nivået, altså han forteller leseren om hvordan han møtte kvinnen han leter etter i nåtiden, og dette blir blant annet markert med tempusendring: «Jeg drev inn på jernbanestasjonen. Egentlig hadde jeg ikke noe å gjøre der, men jeg kjøpte en avis i kiosken for at det skulle se ut som jeg hadde noe å gjøre der. Det var da jeg oppdaget henne» (Nedreaas, 1981, s. 7). Romanens tredjenivå blir følgelig kvinnens fortelling om sin fortid, og dette er det dominerende nivået i verket. På bakgrunn av dette, er det nærliggende å tenke at kvinnen er verkets hovedperson og forteller, da det først og fremst er hennes livshistorie som er fremtredende. Likevel mener jeg det er grunnlag for å argumentere for at det faktisk er mannen som er den egentlige fortelleren av historien, og dermed kan han ses på som «en mannlig garantist» som har i oppgave å overrekke kvinnens fortelling til leseren, slik Iversen (2003, s. 95) er inne på. Dette er en slutning som tas på bakgrunn av de narrative nivåene, at det er mannens historie om da han møtte kvinnen og hans gjenskapelse av hennes fortelling som er selve narrativet i romanen, og ved at en leser historien gjennom mannens øyne. Når det er sagt, er det vanskelig å antyde grunnen til at romanens form er på denne måten, men basert på teorien og refleksjonene som er gjort, er det nærliggende å tenke at en kvinnelig forteller kanskje først og fremst appellere til kvinner, mens en mannlig forteller treffer både kvinner og menn. Det kan derfor tenkes at mannens stemme er

med på å få kvinnens historie frem i lyset i større grad enn hvis kvinnen selv hadde vært fortelleren på de første nivåene i romanen.

En kan deretter stille spørsmålet om hvilken funksjon rammefortellingen har for romanens fortelling. Det kan tenkes at verkets første og siste setning, nemlig det som danner rammene for rammefortellingen, er en indikator på at kvinnens historie fortsetter å leve i tilhørernes sinn, og dermed ikke er avsluttet, slik Svensen (2007, s. 52) også ser det. Da kvinnens historie anses som åpen og uavsluttet, kan en tolke det som at tankene omkring det hun har fortalt vedvarer i mannens hode, særlig fordi han fortsetter å lete etter henne til tross for at det har gått 13 dager. Dette kommer til uttrykk når han forteller leseren om kvinnen han har møtt og den historien hun har fortalt: «[...] men alt som skjedde brente seg inn i meg og vil alltid være noe av meg, noe av de dypeste stemningene i meg» (Nedreaas, 1981, s. 10). Det er derfor nærliggende å tro at han føler et behov for å finne henne igjen, noe Svensen (2007, s. 52) ser på som at hans indre uro ikke avtar, men fortsatt er rådende. I og med at mannen ofte har blitt sammenlignet med leseren, kan det tenkes at denne indre uroen, i likhet med hos mannen, ikke avtar hos leseren heller. Selve verket har en uavklart og brå slutt, noe som også gjør at leseren ikke får svar på alle spørsmål en sitter igjen med når romanen er ferdig. Jeg mener dette gjør at kvinnens historie vedvarer i leserens sinn, og at det er med på å styrke det samfunnskritiske engasjementet som vekkes hos leseren når en leser verket.

4.1.2 Monolog eller dialog?

Det har vært rettet kritikk mot *Av måneskinn* fordi verket har en monologisk komposisjon. Noen kritikere har uttrykt at kvinnens interesse for sin egen historie gjør verket ensformig, noe Iversen (2003, s. 96) sier seg helt uenig i: «[...] den stemmen vi hører i romanen, er ikke innadvendt». Den kvinnelige protagonisten evner å skape nærhet til tilhøreren og leseren ved å henvende seg direkte til mannen når hun sier: «Skjønner du dette?» (Nedreaas, 1981, s. 17), «Hvor mange er klokken nå?» (Nedreaas, 1981, s. 109) og «Hør nå» (Nedreaas, 1981, s. 48). Slike spørsmål og muntlige uttrykksmåter, er med på å skape en slags troverdighet fra hennes side og en form for «skjerpethet» fra leserens og mannens side. Henvendelsene fra kvinnen gir også uttrykk for hennes redsel og angst for at mannen ikke skal være til stede og lytte til det hun har å si. Dette blir uttrykt gjennom korte innskudd: «[...] du må ikke se på klokken» (Nedreaas, 1981, s. 21), «[...] du kjeder deg. Å Gud, at jeg kan fortelle dette når det kjeder noen» (Nedreaas, 1981, s. 31) og «[...] men du må ikke bli utålmodig» (Nedreaas, 1981, s. 109). Disse muntlige og «dårlig»-uttrykte kommentarene gir verket en slags autenticitet som gjør at tilhøreren stoler på at det som fortelles er sant og genuint. Det er denne upolerte dialogen

Syéd (2016, s. 20) trekker frem som Nedreaas' «anti-litterære poetikk». På bakgrunn av dette vil en kunne si at fiksjonen på ingen måte er monoton, men snarere dialogisk, med tanke på de siterte eksemplene som bidrar til å vekke leseren, og som på den måten skaper en slags interaktiv forbindelse mellom tilhøreren og kvinnen.

*

I dette delkapitlet har jeg sett på romanens form og fortellerteknikk. Jeg har undersøkt og studert verdien av verkets narrative nivåer, og her mener jeg det er tydelig at de tre nivåene en finner i romanen er av stor betydning. Hvorvidt verkets form er vellykket eller ikke, er noe omstridt, og Knut Moe i *Nordlandsposten* (1947) var en av dem som mente at rammefortellingen og formen var unødvendig og lite vellykket, da det virket både tilgjort og unaturlig. Basert på refleksjonene omkring mannens rolle i fiksjonen, synes jeg rammefortellingen og verkets form er treffende og virksom, nettopp fordi det gir romanen større dybde, og dens kritikk av samfunnet blir tydeligere. Jeg mener at mannens gjenfortelling av kvinnens historie er med på å underbygge et problem som har vært viktig innenfor feminismen, nemlig at mannen, på grunn av strukturer som går langt tilbake i tid, har en større påvirkningskraft enn en kvinne. Dessuten mener jeg at illusjonen om at det som fortelles er «virkelighet» er bevart, noe som er med på å redusere avstanden mellom leser og kvinnens historie, og dette gjør at budskapet lettere når frem til leseren.

4.2 Graviditet og abort

4.2.1 «For jeg var stolt og ble het av stolthet, for dette er kvinner satt til å fullbyrde i verden» (Nedreaas, 1981, s. 104)

Graviditet og barsel er, ifølge de Beauvoir (1972, s. 501), kvinnens biologiske livsoppdrag. Dette naturlige kallet er noe Svensen (2007) og Syéd (2019) mener kommer til uttrykk og som er gjennomgående i *Av måneskinn*, da den kvinnelige protagonisten ser på forplantning som et mål og et resultat av kjærlighet. Målet om reproduksjon blir tydelig uttalt når hun forteller om stoltheten hun føler når hun blir gravid, da hun har mulighet til å fullføre dette oppdraget: «For jeg var stolt og ble het av stolthet, for dette er kvinner satt til å fullbyrde i verden» (Nedreaas, 1981, s. 104). I tillegg uttrykker kvinnen at hun føler seg vakker og blir forelsket i seg selv når hun er med barn, noe som muligens markerer hennes ønske om å få barn enda tydeligere. Bruken av varme og positive adjektiver gjør seg også gjeldende når kvinnen beskriver søsteren med sitt nyfødte barn: «Ja, for mens hun lå der og koste seg med ungen, da ble hun vakker, og stemmen hennes hadde fått en egen fløytetone, så myk og blank [...]» (Nedreaas, 1981, s. 84).

Disse eksemplene tydeliggjør kvinnenes reproduktive ønske og at forplantning er riktig og instinktivt.

De positive følelsene kvinnen har knyttet til barn og svangerskap, blir en sterk kontrast til de negative følelsene hun til tider har når hun ikke er gravid. Etter å ha vært med sin gravide søster, føler kvinnen på en følelse av meningsløshet og sorg, da det ikke er noe som lever og vokser inne i henne: «Men etterpå, da jeg lå i min egen seng igjen, var den der også, den tomme følelsen omkring min egen kropp. [...] Det var bare det at kroppen min kjentes så meningsløs. Det var ingenting som levde i den» (Nedreaas, 1981, s. 34). Savnet etter å føle at noe lever i kroppen, er noe kvinnen kommer tilbake til ved flere anledninger. Dette er nok et eksempel som betoner kvinnens behov og lyst til å oppfylle det biologiske livsoppdraget hun føler på.

Gleden og lengselen etter barn blir videre eksemplifisert i en scene der kvinnen skal besøke familien sin i Gruben, hvor kvinnens søster og hennes sønn befinner seg. Hun får en livlig følelse i kroppen idet hun nærmer seg huset, noe som kommer av hennes begeistring for søsterens sønn, Veslegutten: «Og da kjente jeg i en søt iling gjennom meg hvor det var jeg ville hen – jeg ville til min søster. Eller rettere – til Veslegutten» (Nedreaas, 1981, s. 149). Den kjærligheten både kvinnen og søsteren har for Veslegutten, gjør det vanskelig for kvinnen å forstå hvorfor søsteren avbryter sitt neste svangerskap: «Jeg tenkte på det at hun hadde fått bort fosteret på et eller annet vis, - frivillig gitt avkall på å oppleve en Veslegutt igjen – det som hun lå og fortalte meg var det deiligste en kvinne kunne oppleve, den gangen hun lå der med den nyfødte gutten ved brystet» (Nedreaas, 1981, s. 151). Søsterens ønske om et nytt barn blir tilsidesatt på grunn av andre samfunnsmessige faktorer som jeg skal belyse senere i oppgaven, men disse sitatene er med på å markere kvinnens drømmer og begjær etter moderskap.

Hyllesten til kvinnekroppen og svangerskapet vises i en tankerekke kvinnen har når hun befinner seg hos legen for å avbryte et nylig påbegynt svangerskap. I dagene før legebesøket har hun merket hvordan kroppen har forandret seg, noe hun forteller det mannlige jeg-et. Hun trekker frem kvinnekroppens evne til å ta til seg ekstra næring og måten kroppen utfolder en energi og sunnhet på som hun ellers ikke har hatt: «Her skjer noe i en kvinnekropp, som daglig minner om at det er riktig. [...] Og dette er det normale, de kan spørre en hvilken som helst lege» (Nedreaas, 1981, s. 101). Med dette resonnementet tydeliggjør kvinnen at svangerskapet er utvunget og vakkert ved at kvinners kropper endres i takt med fosteret, og at en utøver en uforstandig gjerning ved å kunstig avbryte den naturlige prosessen som en graviditet er. Dette er med på å underbygge en del av den samfunnskritikken som foreligger i *Av måneskinn*, nemlig at kvinner ikke skal være nødt til å ta abort på grunn av rigide samfunnsstrukturer.

4.2.2 «Johannes hadde sagt fra til meg, det var ingen ting, en bagatell bare, en utskraping av livmoren» (Nedreaas, 1981, s. 101)

Kvinnens reaksjon og hennes følelser omkring svangerskapet og abortene, er en stor kontrast til hvordan Johannes reagerer og føler. Det blir tydelig for leseren at mens kvinnen får panikk og angst når hun finner ut at menstruasjonen ikke har kommet og at hun har blitt gravid, blir ikke Johannes plaget av det på samme måte. Han blir selvsagt stresset, da han ikke ønsker å få barn med den kvinnelige protagonisten, men når det blir bestemt at kvinnen skal avbryte svangerskapet, blir han ikke særlig påvirket av det. Det er nettopp denne reaksjonen de Beauvoir (1972, s. 508) har sett tendenser til hos menn, nemlig at de ofte tar lettere på et svangerskapsbrudd enn kvinnen, trolig fordi det er hun som blir påført smerte og fordi kvinnen ofte kan føle at hun mister en del av seg selv. Etter at den kvinnelige fortelleren i Nedreaas' roman har fortalt Johannes at hun er med barn, blir han rasende og stikker en pengeseddel i hånden hennes slik at hun kan dra til legen for å få avbrutt graviditeten, noe som fører til sinne og forakt fra kvinnens side: «Og inne i votten lå det en stygg, stygg seddel og brente meg på hånden» (Nedreaas, 1981, s. 96). På dette tidspunktet kan det tenkes at problemet er løst for Johannes' del, men ikke for kvinnen. Kvinnens forakt og aversjon for seddelen kan leses som et uttrykk for den ergrelsen en kvinne kan føle mot en mann i en slik situasjon, da han fremstår som upåvirket i forhold til henne, noe de Beauvoir (1972, s. 508) gjør et poeng ut av.

De følelsene kvinnen har angående aborten og Johannes' påvirkning og reaksjon på situasjonen, blir enda synligere når hun forteller det mannlige jeg-et om da hun satt på legekantoret og ventet på å få utført det forbudte inngrepet: «Jeg undrer meg på om det er noen menn som skjønner noe av hva en kvinne føler på et slikt legekantor, første gangen hun sitter på venteværelset med det ærendet der» (Nedreaas, 1981, s. 97). Kvinnen sitter alene på legekantoret og venter på et inngrep som Johannes har sagt at hun ikke skal frykte: «Johannes hadde sagt fra til meg, det var ingen ting, en bagatell bare, en utskraping i livmoren. En bagatell?» (Nedreaas, 1981, s. 101). Utdraget eksemplifiserer Johannes' rolige holdning til legebesøket, særlig da han bruker det hverdagslige og banale begrepet «bagatell» for å beskrive utskrapingen. For han kan inngrepet virke som nettopp det, da det ikke utføres på han, og siden han ikke føler på smerten eller skammen situasjonen medbringer slik kvinnen gjør. En kan også få innblikk i kvinnens opprørthet gjennom at hun stiller seg kritisk til bruken av ordet «bagatell», da det er et provoserende ordvalg når det er snakk om et drastisk inngrep som en utskraping av livmoren er. Jeg mener dette viser en form for uvilje til å hjelpe og støtte kvinnen, noe som forsterker kvinnens svake posisjon i samfunnet og i forholdet. Dette bør derfor leses i sammenheng med de Beauvoirs (1972, s. 508) tanker omkring mannens manglende evne til å

sette seg inn i den vonde situasjonen kvinnen befinner seg i, og hvordan det kan forårsake ergrelse og ulykke hos kvinnen.

4.2.3 «Og jeg skal si deg, tusener av kvinner springer omkring og hopper og kaver og mishandler seg og er latterlige» (Nedreaas, 1981, s. 99)

Kvinnens dystre skjebne med flere fremprovoserte aborter, er ikke uvanlig, ifølge den kvinnelige protagonisten. Hun forteller det mannlige jeg-et at det er svært mange kvinner som forsøker å ta det vekk hvis de havner i en lignende situasjon som henne: «Og jeg skal si deg, tusener av kvinner springer omkring og hopper og kaver og mishandler seg og er latterlige» (Nedreaas, 1981, s. 99), noe som kan ses i sammenheng med de Beauvoirs (1972, s. 506) kritikk av fattige kvinners dårlige muligheter til en trygg abort. Kvinnen selv forteller at hun løftet båter som var frosset fast, spiste store mengder med piller og løp til hun ikke klarte mer i et forsøk på å avbryte svangerskapet på egen hånd, da sjansen for å få hjelp av en lege var liten (Nedreaas, 1981, s. 98-99). Hun uttrykker en stor sorg i forbindelse med å være en slags bidragsyter i å drepe fosteret som vokser inne i henne, og som hun egentlig ønsker å beholde: «Jeg ville ha barnet. [...] og jeg ville begå innbrudd, bankrøveri, hva som helst, for jeg ville ikke gjøre det der en gang til, jeg ville ikke ødelegge meg på kropp og sjel en gang til for å drepe det livet som grodde i meg» (Nedreaas, 1981, s. 180). Sitatet viser desperasjonen og uviljen kvinnen føler på når det kommer til å øve vold mot seg selv, men hun ser likevel at hun ikke har annet valg og mot slutten av romanen får en vite at hun blant annet fremprovoserer en abort ved hjelp av strikkepinner.

Det er altså ikke bare den kvinnelige hovedpersonen som fremprovoserer aborter i romanen. Både kvinnens mor og søster avbryter et eller flere svangerskap, i tillegg til organisten Morcks kjæreste som mister livet etter en fosterfordrivelse. En får innblikk i morens mange aborter ved at kvinnen forteller at moren ofte var syk og at «det skulle vært barn» (Nedreaas, 1981, s. 53), og det kan tenkes at de iterative abortene er gjort med overlegg, da hun er lykkelig og glad når hun aborterer, til tross for store smerter (Nedreaas, 1981, s. 54). Det er nærliggende å tro at et slikt avbrudd bunner i en frykt for fattigdommen, da flere barn betyr flere munn å mette. Mye tyder på at søsterens abort er motivert av den samme frykten som moren har. Selv om søsteren ønsker seg flere barn, spiller de økonomiske omstendighetene en så sentral rolle at hun ikke har annet valg enn å avbryte svangerskapet: «[...] og jeg visste hun hadde hjulpet seg selv fordi de hadde dårlig råd» (Nedreaas, 1981, s. 181) og «Hadde det ikke vært for pengene og det der, så ville hun hatt barnet, og hatt det med glede. Hun var redd fattigdommen, de er alle sammen redd fattigdommen der oppe i Gruben [...]» (Nedreaas, 1981, s. 152). Sitatet sier

ikke bare noe om søsterens situasjon, men også noe om hvilken situasjon flere fattige familier og kvinner i Gruben befinner seg i, og hvor stor rolle deres forutbestemte skjebne har i abortspørsmålet. Den finansielle byrden ved å få et barn til, veier tyngre enn ønsket om å få flere barn, trolig fordi familiene ikke har midlene som trengs for å forsørge en større familie.

En sentral grunn til at flere av de kvinnelige karakterene i romanen fremprovoserer utrygge og farlige aborter på egen hånd, er legenes begrensede mulighet til å hjelpe dem. Som Aanesen (2018, s. 38) skriver i sin bok, så loven på starten og midten av 1900-tallet at kvinnen som fikk utført en abort og legen som hjalp henne, kunne risikere å bli straffet. Dermed var det å hjelpe abortsøkende kvinner en stor risiko for leger å ta, og noe de måtte overveie nøye. Denne risikovurderingen kommer til uttrykk i verket når kvinnen er gravid igjen, men legen ikke ønsker å hjelpe henne enda en gang: «[...] jeg tryglet og bad ham om å hjelpe meg, men han ville ikke, han hadde hjulpet meg engang før, han torde ikke» (Nedreaas, 1981, s. 181). Det er på grunn av samfunnsinstitusjonenes begrensede vilje og mulighet til å hjelpe kvinnene, at de ser seg nødt til å finne egne metoder for å fjerne fosteret. Dette resulterer ofte i store smerter og skader på kroppen, slik de Beauvoir (1972, s. 506) påpeker i sitt verk når hun reflekterer rundt de fattige kvinnenes dårlige muligheter for en trygg og sikker abort.

*

Dette delkapitlet har tatt for seg sentrale aspekter omkring graviditet og abort i Nedreaas' roman. Noe jeg mener er bemerkelsesverdig ved denne tematikken, er hvordan fremprovoserte svangerskapsbrudd er løsningen for samtlige kvinner i verket, enten det er på grunn av romantiske eller økonomiske omstendigheter. Det sier noe om hvor alminnelig et slikt avbrudd var på den tiden og hvor rigid samfunnet var som ikke var villig til å hjelpe kvinnene. I stedet ble mange kvinner nødt til å risikere sitt eget liv for å forsikre seg om at de ikke fikk barn. Dette er med på å vise hvor stor betydning samfunnsklassene hadde i abortspørsmålet på den tiden, nettopp fordi de fattige kvinnene ikke hadde midlene som kunne gitt med den nødvendige hjelpen de trengte.

4.3 Samfunnskritikk

4.3.1 «Alt liv skal beskyttes. Er det ikke slik det heter?» (Nedreaas, 1981, s. 98)

Angsten og redselen kvinnen føler på når hun blir gravid, bunnar i stor grad i frykten for å bli utstøtt av samfunnet, slik mange ugifte mødre i bygda har opplevd, som Svensen (2007, s. 42) poengterer. Den navnløse kvinnen befinner seg i en situasjon der hun er kløyvd, da hun på den ene siden er forelsket i seg selv som gravid og ønsker å oppfylle sin livsoppgave, mens hun på

den andre siden er redd for skammen et barn utenfor ekteskap vil medføre. Denne splittelsen er, ifølge de Beauvoir (1972, s. 508), svært vanlig hos kvinner.

Kvinnens direkte kritikk av dette kommer til uttrykk gjennom en historie om Skredder-Borgny som beholdt et «uekte» barn, skjønt det var mye skam og ydmykelse knyttet til det. Kvinnen forteller hvordan syersken slet seg ut i et forsøk på å beholde barnet og hvordan andre i samfunnet forholdt seg til henne og sønnen:

Hun kunne ikke vise seg ute med ham, han ble som en sump-plante og har alltid vært svakelig siden. Og alle disse evnene som kan utvikles når de får vokse på rette måten, hva blir det av dem? Ja, hva blir det av dem når en slik liten stilk kommer sammen med andre barn og får innprentet seg daglig at han er av en annen og dårligere sort enn de andre, ja, av en aldeles skammelig sort! (Nedreaas, 1981, s. 97-98).

Her sier kvinnen eksplisitt at gutten, det «uekte» barnet, blir nedvurdert og forringet av samfunnet, og videre forteller hun at den ugifte moren får mye av skylden for dette: «[...] kunne det bli noe annet med en slik mor [...]» (Nedreaas, 1981, s. 98). Dette utdraget kan leses i tråd med de Beauvoirs (1972, s. 502-503) kritikk av samfunnet som går ut på at staten ser på abort som en forbrytelse, samtidig som at de dømmer kvinnen for å beholde barnet fordi hun er alene, og dermed fordømmer de også barnet. I romanen er fosteret forsøkt beskyttet av samfunnet, men det vises ingen interesse for barnet fra samfunnets side når barnet først er født. «Alt liv skal beskyttes» (Nedreaas, 1981, s. 98) er samfunnets løfte, og det er på grunn av dette løftet at det er forbudt for kvinner å ta abort, og for leger å hjelpe. Til tross for at alle liv skal beskyttes, blir alenemødre uthengt og små barn vokser opp i miljøer der de blir sett på som mindre verdifulle enn andre: «Og så får de små livene lov å komme til en verden som ikke vil vite av dem likevel. [...] – Det er dette kvinnene ikke tør, nei Gud, det var dette jeg ikke torde – å utstøtes for livstid med et barn som ikke hadde andre menneskerettigheter enn morsmelken» (Nedreaas, 1981, s. 98). Sitatet uttrykker en direkte anklage mot samfunnets nedrige behandling av ugifte mødre og deres «uekte» barn som ikke har andre privilegier eller beskyttelse enn næringskilden fra morsmelken. Kritikken Nedreaas kommer med av samfunnets uholdbare løfter og dets dobbeltmoral, kan i stor grad minne om de refleksjonene de Beauvoir (1972, s. 502-503) kommer med når hun skriver om kvinnens fornedrende stilling i et samfunn som i stor grad styres av kirken og patriarkatet.

Samfunnets krenkende behandling av de «uekte» barna blir åpenbar i form av at barna får uheldige og simple kallenavn. Barna blir blant annet kalt «skammen», noe som tydeliggjør samfunnets negative syn på dem og som er med på å opprettholde skadelige holdninger overfor barna. Det kvinnelige jeg-ets mor er delaktig i å bevare stigmatiseringen rundt barn av ugifte

mødre, da hun kaller sitt eget barnebarn for «skammen», fordi kvinnens søster får barn uten å være gift med barnefaren: «[...] min mor tørket ansiktet sitt med forkleet og spurte om jeg ville bli med opp og se på skammen vår. Foran det fattige, døde, forgremmede ansiktet til min far sa hun det, skammen vår, sa hun!» (Nedreaas, 1981, s. 82). Ut ifra kvinnens funderinger i sitt voksne liv og tegnsettingen i det refererte sitatet, kan det tenkes at utropstegnet symboliserer en slags oppgitthet og smerte hos kvinnen og at hun resonnerer rundt hvor skadelig og grotesk et slikt kallenavn kan være for et lite barn. Et annet interessant moment er at moren sier «skammen *vår* [min utheving]». Ved bruk av eiendomsordet «vår» indikeres det at dette er noe som påvirker hele familien, ikke bare søsteren og Veslegutten. Kvinnen forteller hvordan disse kallenavnene og merkelappene bringer skam over familien når hun gjengir en fortelling om en annen jente i bygda som ble kastet ut av huset på grunn av sitt «uekte» barn: «Men foreldrene de ville ikke ha den skammen innover seg, og så måtte hun ta seg ut [...]» (Nedreaas, 1981, s. 90). Dette viser hvilke holdninger som var rådende på den tiden, hvordan en avgjørelse om å gjennomføre svangerskapet påvirket hele familien, og hvilke overveielser kvinnen har gjort seg i sin nåtid.

Ifølge loven på starten av 1900-tallet, ble en kvinne sett på som en forbryter dersom hun fikk barn utenfor ekteskapet, men også dersom hun valgte å ta abort (Syse, 1993, s. 23). På den måten befant en gravid kvinne seg i en situasjon der hun ble ansett som kriminell uansett hvilken beslutning hun kom til å ta, og den kvinnelige fortelleren sier at kvinner dermed blir den dobbelte forbryteren (Nedreaas, 1981, s. 97). Likevel kan det tenkes at kvinnenes frykt for skammen et «uekte» barn bringer med seg, veier tyngre enn ønsket om å få et. Her blir Eriksens (1979, s. 28) drøfting av abortpresset kvinnen føler fra bygdas side, aktuell. Han poengterer hvordan et uekte barn fører med seg et liv med skam og at det derfor vil være naturlig for en kvinne å ville beskytte seg selv mot et sånt liv (Eriksen, 1979, s. 38). Kvinnen i romanen uttrykker fortvilelse over den uheldige og ufortjente merkelappen disse kvinnene får ved å igjen vise til samfunnets dobbeltmoral: «[...] de kan vær så god forby oss å ta det vekk, i moralens og Bibelens navn! Men samtidig så tvinger de oss til å ta det vekk, i moralens og Bibelens navn!» (Nedreaas, 1981, s. 97). Her blir kirkens og bygdas hyklerske holdninger presentert svært utilslørt, og nok en gang ønsker jeg å trekke frem de Beauvoirs (1972, s. 502) kritikk av det patriarkalske samfunnets vaklende moral, da den er tydelig til stede i Nedreaas' roman. De Beauvoir (1972, s. 502-503) gjør et poeng av at en kvinne og hennes foster blir et offer for en uholdbar og mangelfull forventning fra samfunnets side ved at de fremmer ideen om at alt liv skal beskyttes uansett. En kan altså se at flere av kvinnene i Nedreaas' roman neglisjeres av samfunnet, da de ugifte kvinnene og deres «uekte» barn utstøtes fra samfunnet dersom

svangerskapet fullføres, noe som resulterer i at verken hun selv eller barnet hennes beskyttes av samfunnet. Dette til tross for kirkens moralske holdninger og lovnader om nettopp det. På den måten kan det tenkes at abort muligens ble ansett som en mindre byrdefull handling enn evig utstøtelse fra samfunnet, så fremt en ikke ble tatt og straffet for fosterfordrivelsen.

4.3.2 «Hva skal en kvinne gjøre. Når hun ikke er gift, mener jeg» (Nedreaas, 1981, s. 85)

Nedreaas' roman fremmer en sterk kritikk av ekteskapet og kirkens fordømmelse av ugifte mødre. Kirken og prestens hovedpunkter går ut på at visse synder, som for eksempel utukt, er de verste, men legger ingen vekt på for eksempel fosterfordrivelse, noe kvinnen mener er tåpelig.

Vi dreper ufødte småbarn. Hver dag blir det drept ufødte småbarn, men det nevnte han ikke. Hvem er det som dreper dem tror du? Jeg skal si deg det! Det er blant andre prestene. Det er alle de som holder liv i den løggen, at driftene er skapt av Satan og at utukten plutselig blir til kjærlighet, når folk blir gifte. Presten leser et ritual og sier amen mot erleggelse av noen kroner som heter gebyr, og så har Gud velsignet akten (Nedreaas, 1981, s. 41).

Dette resonnementet påpeker kirkens hykleri, da de fordømmer kjærlighetsforhold og barn utenfor ekteskap, men forherliger romansen dersom kirken mottar penger og leser opp et ritual. På den måten blir kirken en instans som tjener på befolkningens redsel og frykt for å falle utenfor samfunnet. Den kvinnelige protagonisten synes det er «noe galt med hele gifteriet» (Nedreaas, 1981, s. 84), men er likevel fullstendig klar over at «det gikk ikke an å ha barn uten» (Nedreaas, 1981, s. 84). Hun stiller seg imidlertid kritisk til den uforståelige og planløse samfunnsmoralen og tankegangen som går ut på at forelskelse og galskap er sett på som synonymmer, og at det er mer moralsk rett å tvinges til ekteskap enn å være med den en elsker, kun basert på tidligere affærer. Da dette var sentrale tanker på den tiden, kan Nedreaas' kritiske blikk på ekteskapet, vise at hun hadde gjort seg noen refleksjoner som brøt med datidens normer og regler, og at hun på dette punktet var forut for sin tid og åpen for endring.

En måte å forhindre skam og vanære over seg selv og familien sin ved en uønsket graviditet på, er gjennom å tvinge mannen til ekteskap, noe kvinnens søster ser seg nødt til å gjøre. Kvinnen forteller at hun synes synd på Amund, da han på et vis også er en fange i samfunnets moralske fengsel, i likhet med den gravide søsteren. I kvinnens resonnement blir det klart at ekteskapet mellom søsteren og Amund ikke er basert på noe annet enn tvang, noe som var tilfelle for mange på den tiden: «Under bidragsaken sa min søster at hun hatet ham, at hun aldri ville ta i ham med en ildtang og liknende ting. Men da det ble tale om ekteskap, da

var hun glad og straks villig, ja om hun var» (Nedreaas, 1981, s. 84). I tillegg til at sitatet viser hvilket grunnlag ekteskapet er basert på, understreker det også søsterens desperasjon og frykt for utstøtelse fra samfunnet. Til tross for at hun forakter Amund, vil hun heller gifte seg med han enn å være alene med skammen. Resultatet av et slikt påtvunget gifteri har ingen garanti for å vare, noe det heller ikke gjør for søsteren og Amund: «Han reiste fra henne noen år etter. Alle sa han var en slyngel. Men jeg tenkte, kan en vente annet. Følgen av all tvang er jo bare at en kjemper forbitret mot den» (Nedreaas, 1981, s. 84). Basert på sitatet og kvinnens erindringer, blir det klart at samfunnets strenge reguleringer og begrensinger ikke gjør innbyggerne noe godt, da de enten blir sittende igjen med en form for skam eller ender opp i et ekteskap uten samhold og romanse. Nok en gang blir det tydelig at det er kirkens økonomiske vinning og samfunnets moral som er dominerende i samfunnet, og at det har en negativ effekt på menneskene i bygda.

De ekteskapene som blir til på bakgrunn av tvang, og skadene det medfører, blir i høy grad tematisert i verket. Som Rønnow (1948) påpeker i avisa *Friheten*, taler kvinnen de ufødte barnas sak, da hun gjør seg noen refleksjoner rundt hvordan det vil være å vokse opp i et samfunn uten negative merkelapper og i en familie som er basert på kjærlighet og samhold, og ikke ufrihet og engstelse: «Men – enn om de slapp det der. Enn om en menneskeunge kunne ha lov til å få det godt i verden og være velkommen i verden, uten å tvinge noen og uten å være en skam og en ulykke for noen» (Nedreaas, 1981, s. 86). Kommentaren er slående og sterk, og den sier noe om de holdningene og verdiene som lå til grunn i samfunnet på den tiden, nemlig at ære og omdømme var viktigere enn hengivenhet og lidenskap. Det er blant annet denne direkte kritikken av kirken og ekteskapet som kan tenkes å falle inn under Jahrs (1997, s. 94-95) tanke om at verket er en tendensroman, og særlig at det har en eksplisitt tendens. Iversen (2003, s. 93) er riktignok uenig i Jahrs påstand omkring den tydelige eksplisitte tendensen, og hevder i den sammenheng at det finnes en politisk tale i romanen, men at det politiske budskapet er tvetydig og at det dermed er vanskelig å trekke ut et tydelig budskap. Det er imidlertid rimelig å tenke at Jahrs oppfatning av det politiske budskapet i romanen er legitimt, da kvinnen gjentatte ganger ytrer frustrasjon og sinne i forbindelse med de samfunnsforholdene som er gjort rede for over.

*

I dette delkapitlet har jeg studert den samfunnskritiske tematikken i *Av måneskinn* gjennom å fokusere på samfunnets dobbeltmoral og kritikken av ekteskapet. Kritikken av de samfunnsmessige forholdene og det politiske budskapet i Nedreaas' roman er utilslørt og sterk, da den uttrykkes svært direkte. Kvinnen i verket legger på ingen måte skjul på sine meninger

omkring bygdas håndtering av de ugifte mødrene og deres «uekte» barn, og fordømmelsen av dem, noe som gjør at jeg kommer frem til slutningen om at romanen har en tendens. I romanen avkler Nedreaas kirkens og samfunnets moral slik at deres dobbelthet blir tydelig for de brede lag. Myndighetene sier at alt liv skal beskyttes, og da er det min tolkning at kvinnen mener dette også burde gjelde de ugifte mødrene og deres barn, noe det på dette tidspunktet ikke gjorde. På den måten kaster kvinnen lys over samfunnsforhold og -problemer i håp om forbedring.

4.4 Maktforholdet mellom mann og kvinne

4.4.1 «Selvsagt hadde han rett [...]» (Nedreaas, 1981, s. 27)

Maktforholdet mellom kvinnen og Johannes er mye diskutert i sekundærlitteraturen. Svensen (2007, s. 39) skriver at forholdet mellom de to er destruktivt, da kvinnen gjør alt for å beholde Johannes til tross for alle hans ugjerninger og fornærmelser mot henne, noe hun selv innrømmer til den navnløse mannen: «Du skjønner, jeg har unnskyldt ham i tyve år» (Nedreaas, 1981, s. 26-27). Ut ifra denne skildringer faller kvinnen inn under de Beauvoirs (1972, s. 671) karakteristikk av en forelsket kvinne som ønsker anerkjennelse fra mannen, og dermed fremstår som passiv og underlegen i forholdet. Denne passiviteten og underkastelsen fra kvinnens side er også noe Svensen (2007, s. 193) poengterer som gjennomgående i romanen.

Det asymmetriske forholdet er et faktum helt fra begynnelsen når kvinnen først treffer Johannes. De møtes når kvinnen er i tenårene og han er læreren hennes. Han har en lederstilling og er dermed over henne i samfunnhierarkiet, noe som gjør at rollene er etablert allerede fra start. Johannes ønsker kontroll over kvinnen og situasjonen helt fra deres første intime affære, og premissene for forholdet blir deretter lagt: «Og da vi kom ut på landeveien igjen, sa han til meg at jeg skulle vente en stund og komme for meg selv, vi skulle gå hver for oss» (Nedreaas, 1981, s. 26), noe kvinnen avfinder seg med: «Selvsagt hadde han rett, i en slik situasjon var det riktig å gå hver for seg» (Nedreaas, 1981, s. 27). Det finnes en rekke slike eksempler i romanen der Johannes har gitt kvinnen en form for instruks på hvilken vei hun skal gå for å komme til huset hans eller når de skal møtes: «Så snek jeg meg den vante veien, og gikk kjellerveien slik jeg pleide» (Nedreaas, 1981, s. 74) og «Han sa, kom nedover i morgen kveld heller» (Nedreaas, 1981, s. 75).

Videre kan en se hvordan hans sinnsstemninger, avgjørelser og humørsvingninger er avgjørende for deres ustabile kjærlighetsrelasjon, og hvordan det er med på å prege kvinnen:

Så snakket han med meg, og det var grusomt, men han var full og drev mellom forskjellige stemninger og tok meg inn til seg også. Da klynget jeg meg til ham. Jeg ville ikke det som han trodde, men jeg klynget meg til ham i dødsangst og tok forsultent imot hvert kjærtegn. Han sa, liksom unnskyldende og uten å forstå hva han gjorde meg, at han var tilfredsstilt og kunne ikke bli hos meg (Nedreaas, 1981, s. 108).

Sitatet viser hvordan Johannes' humør påvirker forholdet på godt og vondt, og hvordan kvinnen på sett og vis gjør alt for at Johannes skal anerkjenne og velge henne, noe som er gjenkjennbart fra de Beauvoirs (1972, s. 671) karakteristikk av en forelsket kvinne. Utdraget viser hvor svak kvinnen er for Johannes, da hun sier hun ikke ønsker å ha det som kan tolkes som samleie, men at hun likevel blir med fordi hun har lyst på hans kjærtegn. Hun bruker ord som «forsultent» og at hun klamret seg fast til han, og det kan fortelle noe om den trangen hun har til å ha han nær og i livet sitt. Kvinnens gjentakende kjærlighetserklæringer til Johannes vitner om at hun er dypt forelsket i han til tross for at han sjeldent besvarer hengivenheten på samme måte. Dette kan leses som at Johannes er den dominerende instansen i forholdet, mens kvinnen er den passive, underdanige og svake, noe Svensen (2007, s. 193) også understreker.

Et annet moment som er interessant å undersøke videre, er hvordan kvinnen og Johannes kommer frem til at hun skal dra til legen og ta abort første gangen hun er gravid. Det blir ikke direkte fortalt at det er Johannes som har den sterkeste og avgjørende meningen i dette spørsmålet, men jeg mener det er grunnlag for å tolke det i den retningen. For det første ytrer kvinnen flere ganger at hun ønsker å beholde barnet når hun blir gravid, og for det andre får en ikke inntrykk av at det er kvinnen som har bestemt at hun skal avbryte svangerskapet basert på det hun forteller det mannlige jeg-et. Hun sier: «[...] da vi hadde snakket sammen en lang stund, var *det* [min utheving] bestemt at jeg skulle gå til doktoren og få ham til å ta det vekk» (Nedreaas, 1981, s. 95). Det som er påfallende i dette sitatet er den manglende bruken av de personlige pronomenene «jeg» eller «vi» knyttet til hvem som har bestemt at kvinnen skal gå til doktoren. Jeg har tidligere sett at kvinnen ofte avfinner seg med det Johannes mener, og at hun har en tendens til å forsvare han og vise han fra sin beste side, noe Svensen (2007, s. 38) også påpeker. Det kan derfor tenkes at det er tilfellet her også. Derfor er det ikke fremmed å tro at det muligens er Johannes som har fremmet forslaget om abort og senere tatt avgjørelsen, men at kvinnen ikke tør å fortelle det til det mannlige jeg-et, i frykt for at Johannes skal bli satt i et negativt lys. På den måten gjør maktforholdet seg gjeldende i spørsmålet om abort, og det er derfor belegg for å tenke at det er Johannes sin aktive og ledende posisjon som påvirker kvinnen til å avbryte svangerskapet.

For å eksemplifisere hvordan den økonomiske skjevheten spiller en sentral rolle i maktforholdet mellom kvinnen og Johannes, trekker Svensen (2007, s. 193) frem en av

kvinnens uønskede graviditeter. Når kvinnen finner ut av at hun er gravid, vokser frykten hennes for hvordan Johannes kommer til å reagere og agere når han får høre beskjeden. Hennes økonomiske avhengighet blir tydelig idet hun forteller at hun tenkte: «[...] Johannes måtte da hjelpe meg [...]» (Nedreaas, 1981, s. 79) og at hun trengte penger: «Vel, dem fikk Johannes gi meg» (Nedreaas, 1981, s. 164). Kvinnen befinner seg altså i en situasjon der hun i stor grad lener seg på Johannes og hans økonomiske midler for å komme seg ut av den ubeleilige situasjonen hun befinner seg i. Dette er med på å underbygge påstanden om at han har den dominerende posisjonen, ikke bare når det kommer til det sosiale aspektet ved deres relasjon, men også det økonomiske. Han har overtaket, og dette er typisk i et patriarkalsk samfunn, ifølge de Beauvoir (1972, s. 171).

4.4.2 «Jeg var ferdig med Johannes» (Nedreaas, 1981, s. 109)

Til tross for at mye av sekundærlitteraturen jeg har tatt for meg leser kvinnen som underdanig og svak, er Syéd (2019, s. 240) sterkt uenig i denne lesningen: «Lite kunne vært mer feil [...]». Hun hevder at det er kvinnen som er forføringen gjennom hele romanen, og at de begge er på kroken fra det øyeblikket hun tar brillene hans mot brystet sitt i begynnelsen av deres forhold (Nedreaas, 1981, s. 23; Syéd, 2019, s. 240). Johannes blir like mye forført av henne som hun blir av han, og Syéd (2019, s. 240) mener en tar kvasifeministiske snarveier ved å lese kvinnen som kun passiv og svak.

Det er vesentlig å igjen påpeke at når deres relasjon begynner å utfolde seg, er Johannes læreren hennes. Han er ansett som en respektabel borger og han er forlovet. Hans rykte ville blitt kraftig svekket dersom deres forhold ble offentliggjort, men han klarer likevel ikke motstå den unge kvinnen, og dette kan være med på å underbygge påstanden om at kvinnen har makt i forholdet og at han er den underdanige. Johannes' kjærlighet for kvinnen blir blant annet eksemplifisert når de ser hverandre på kino helt i starten av deres kjærlighetsrelasjon, og kvinnen forteller den fremmede mannen følgende: «Jeg stod der og så at han snudde seg fra den han snakket med, og så hvilte øynene hans på meg og lysnet opp, det var dit de skulle» (Nedreaas, 1981, s. 30). Det faktum at øynene hans lyser opp når han ser kvinnen, kan gi oss en indikasjon på at han liker kvinnen og at han blir glad for å se henne, noe som kan tyde på at kvinnen, som Syéd (2019, s. 240) skriver, har fått han på kroken. Kvinnen forteller også at han noen år senere oppsøker hotellet hun skal bo på mens hun besøker Gruben, og dette leser jeg som handling som bunner i dypt savn og kjærlighet for kvinnen (Nedreaas, 1981, s. 172).

Kvinnen fremstår som den aktive i forholdet, da hun forklarer at hun flere ganger i løpet av deres kjærlighetsforhold, har uttrykt at hun var ferdig med Johannes og at hun gikk «[...]»

omveier for å unngå ham» (Nedreaas, 1981, s. 112). På den måten er kvinnen med på å sette premissene for forholdet, og hun gjør han oppmerksom på at hun ikke ønsker kontakt med han. Dette resulterer i at Johannes oppsøker kvinnen i håp om å få henne tilbake: «Han sa en dag, det er lenge siden. Jeg har savnet deg» (Nedreaas, 1981, s. 116), og på den måten fremstår han som mer passiv og svak i relasjonen enn det kvinnen gjør på dette tidspunktet.

Et sentralt aspekt ved Johannes' overtak over kvinnen, handler om det økonomiske fortrinnet han har, og hvordan hun er avhengig av han eksempelvis når hun blir gravid. Dog viser det seg at når kvinnen gifter seg med Carl er det hun som gir penger til Johannes. Dermed er hans økonomiske styrke visket ut til fordel for hennes, og hun seiler opp som den instansen Johannes trenger. Det avhengighetsforholdet som på det tidspunktet er etablert, burde leses i kontrast til de Beauvoirs (1972, s. 171) tolkning av datidens samfunn som var basert på at en kvinne alltid befinner seg i en posisjon der hun er avhengig av en mann, da dette ikke nødvendigvis er et gjennomgående tilfelle i relasjonen mellom kvinnen og Johannes gjennom hele verket.

4.4.3 «[...] jeg måtte bort i nakken hans» (Nedreaas, 1981, s. 173)

Kvinner har ofte blitt lest og ansett som passive i sin relasjon til mannen, noe Millett (2000) gjør et poeng ut av. I forlengelse av å fremstå som passive, er de også sjeldent blitt vurdert som seksuelle vesener på lik linje som menn, men snarere et seksuelt objekt eller et instrument, som de Beauvoir (1972, 658) skriver. Kvinnen i romanen har dog en sterk seksualitet og en drivende seksuell drift. Bildet leseren får av Johannes og kvinnens erotiske begjær for han, blir uttrykt gjennom sansing og bilder, og Iversen (2003, s. 98) uttaler at det særlig er brillene og nakken hans som får mye oppmerksomhet i romanen. Johannes' nakke kan tenkes å være et bilde på kvinnens yrende ønske om å være nær han, da hun tiltrekkes av den i stor grad: «[...] huden inne i håndflatene ville kjenne nakken hans [...]» (Nedreaas, 1981, s. 104). Et interessant moment er imidlertid hvordan den navnløse kvinnens beskrivelse av nakken hans noen år senere, danner et bilde av hans ynkelighet: «[...] hadde det ikke vært fordi han var blitt så liten i nakken, så tynn og rar i nakken, da hadde vi vel skiltes slik, og det hadde ikke blitt noe mer» (Nedreaas, 1981, s. 172). Her kan det tenkes at den tynne og rare nakken er et bilde på at han er ulykkelig og sliten, men at kvinnen fortsatt er svak for han og at hun begjærer han. Brillene til Johannes har også fått en sentral rolle i verket, og det er et objekt som får stor betydning allerede fra start når han glemmer dem på en stein og kvinnen tar vare på dem:

Og jeg kysset dem, på glassene og stengene og neselemmene kysset jeg dem. Og jeg la meg ned på mosen med brillene på og lukket øynene og foldet hendene på brystet med et par hvitveis, og lekte at jeg var død og fikk brillene hans med meg i døden [...]. [...] jeg husker bare at jeg lå slik, med brillene hans på nesen, og at jeg var lykkelig fordi jeg hadde brillene hans på. [...] Og jeg gjemte dem på brystet mitt, på nakne huden (Nedreaas, 1981, s. 23).

Iversen (2003, s. 98) leser denne scenen som en måte for kvinnen å ta kontroll over Johannes på. Hun kommer helt inn til han ved at hun legger brillene hans inntil seg, og det er med på å signalisere at hun har makten over relasjonen deres. Når kvinnen og Johannes møtes igjen noen år senere, forteller hun: «Han virket gammel med de brillene. Og det var ingen råd med det – den nakken. Huden i håndflatene mine tørstet etter å bli av med litt ømhet – jeg måtte bort i nakken hans» (Nedreaas, 1981, s. 173). Her samles brillene og nakken sammen i et bilde på hvor mye kjærlighet og begjær hun har for Johannes. I kvinnens nåtid forteller hun hvordan brillene spilte en viktig rolle da hun for noen uker siden ville drepe han. Da hun strakk seg etter kniven i vestelommen hans, kjente hun brillene: «Det var brillene som reddet ham» (Nedreaas, 1981, s. 20). Denne scenen sier noe om hvilken betydning brillene har for kvinnen, og hvilke minner og følelser som er knyttet til dem. På bakgrunn av disse objektene betydning, blir det påviselig at kvinnen har en drivende seksualitet som uttrykkes blant annet gjennom disse objektene. Dette kan leses i tråd med de Beauvoirs (1972, s. 417) utradisjonelle refleksjoner rundt kvinnen som et seksuelt vesen og at hun faktisk kan spille en aktiv rolle i den seksuelle relasjonen mellom henne selv og mannen. Dermed er det nærliggende å tenke at den navnløse kvinnen i romanen bryter med datidens krav om passivitet og aseksualitet hos det kvinnelige kjønn.

4.4.4 «Og dette skal du huske!» (Nedreaas, 1981, s. 182)

En karakter som har hatt stor betydning for kvinnens utvikling fra passiv til aktiv, er ifølge Iversen (2003, s. 98), organisten Morck. Ved å lære henne om sosiale og politiske sammenhenger, i tillegg til å oppmuntre henne til å begynne å lese, vekker han en nysgjerrighet hos henne som har vært svært viktig. Kvinnens økende innsikt om samfunnet og verden, fører til en form for overlegenhet i hennes relasjon til Johannes, noe som gjør at hun tar en mer aktiv rolle både i forholdet og i sitt eget liv.

Musikken Morck spiller er trukket frem i sekundærlitteraturen, og Iversen (2003, s. 99) skriver at den fungerer som en metafor i romanen og at den beskrives som en voldsom kraft. Morcks spilling skildres som «[...] dette rytmiske flammehavet som steg og sank som en brenning [...]» (Nedreaas, 1981, s. 122). På den måten blandes elementene vann og ild sammen,

og danner et slags bilde på håp og angst, noe Iversen (2003, s. 99) også understreker. Det blir tydelig at kvinnen sitter igjen med en fornemmelse av håp etter å ha hørt Morck spille, da hun eksplisitt forteller: «Morck hadde åpnet for et håp i meg [...]» (Nedreaas, 1981, s. 147), og det kan tenkes at det håpet har vært avgjørende for kvinnens evne til å innta rollen som mer aktiv.

Håpet Morck har tent i kvinnen, mener jeg er helt essensielt for kvinnens utvikling fra en passiv til en aktiv karakter, og denne prosessen kan tenkes å fortsette helt frem til kvinnens nåtidsplan. Dette er for det første fordi hun står opp for seg selv og reiser fra ektemannen sin Carl etter å ha sett han med to prostituerte: «Jeg reiste meg for å gå. Først tryglet han og bad. Men jeg bare tok luen min og begynte å sette den på meg» (Nedreaas, 1981, s. 179), og for det andre fordi hun har et intenst ønske om å fortelle historien sin til den navnløse mannen. Før hun forteller om den voldsomme strikkepinnescenen, sier hun følgende til mannen:

Og dette skal jeg huske hele mitt liv, det var første gangen, og det var langtfra den siste. *Og dette skal du huske!* For dette skal de vite, alle de som sier at vi fortjener ikke bedre, og alle de som sier at det må naturligvis være straff for slikt, i moralens navn. Straff, du! Tenk *straff!* Etter dette (Nedreaas, 1981, s. 182).

Sitatet viser en kvinne som er sårbar og sint etter å ha opplevd noe forferdelig, og som har et ønske om at andre skal ta imot historien hennes og lære av den. Bruken av kursiv og utropstegn markerer frustrasjon over samfunnet for hvordan hun og andre kvinner har blitt behandlet. På dette tidspunktet viser kvinnen at hun har inntatt en aktiv rolle hvor hun ikke ønsker å holde historien inne, men heller forsøker å presse den opp og frem i lyset.

Kvinnens inkvirerende spørsmål og uttryksmåter mot det mannlige jeg-et, kan også ses på som et resultat av at hun har utviklet seg til å bli mer aktiv og dominerende: «Skjønner du dette, å, men skjønner du dette!» (Nedreaas, 1981, s. 27), «Du må ikke være søvnig, og du må ikke kjede deg» (Nedreaas, 1981, s. 31) og «Du skal ikke knipe øynene igjen, for du skal tåle dette» (Nedreaas, 1981, s. 184). Uttryksmåtene og spørsmålene kan leses som at kvinnen styrer samtalen, da hun med jevne mellomrom passer på at han følger med og er oppmerksom på det hun forteller. Hennes kraftfulle og usminkete skildringer om livet sitt og en rungende kritikk av samfunnsmessige og sosiale forhold, viser også en form for styrke. Dette kan leses i tråd med Jahrs (1997, s. 94-95) tolkninger av verkets eksplisitte tendens, da kvinnens sterke meninger om for eksempel abortproblematikken gjør henne til en aktiv og usjenert karakter. På den måten blir kvinnestemmen i verket kraftig, viktig og dominerende, og dermed alt annet enn passiv og kraftløs.

Romanens tittel er også vesentlig å se på i forbindelse med Morcks påvirkning på kvinnen og hennes utvikling til å bli en aktiv og sterk skikkelse. Tittelen nevnes tre ganger i løpet av verket, og alle gangene er det knyttet til Morck (Nedreaas, 1981, s. 49, 123, 180). Dette kan si noe om utsagnets viktighet og hvilken rolle Morck spiller når det kommer til å få kvinnen ut av sin passivitet. Forståelsen av romanens tittel har vært mye diskutert, og det er flere forskjellige tolkninger av den. Både Iversen (2003) og Eriksen (1979) leser måneskinnet som et bilde på kvinnelig avmakt og passivitet, og at motet til å stå i sollyset kan resultere i endring. Denne tolkningen stiller jeg meg bak. Jeg leser tittelen på den måten at måneskinnet kun er en refleksjon av sollyset, og at det dermed ikke har anlegg til å få gjenstander til å vokse, forandre eller utvikle seg. Sollyset er derimot skarpt og hardt, men dets styrke kan få ting til å vokse og endre seg. Morck forteller kvinnen at: «Menneskene er så svake for måneskinn. Det blander dem ikke. Det brenner dem ikke» (Nedreaas, 1981, s. 123). Dette forstår jeg som at sollyset kan være sterkt og utrivelig, i likhet med at samfunnsproblemer som kommer opp og frem i lyset kan være ubehagelig, og at det derfor er mer bekvemt å oppholde seg i måneskinn. Med denne fortellingen, bestrider kvinnen sin avmakt og passivitet ved at hun presser frem sin historie, og dermed blir sterk og kraftfull som en sol, på samme måte som Nedreaas gjør med romanen. Kvinnene setter søkelyset på samfunnsproblemer som abort og kirkens dobbeltmoral i håp om at det skal skje endring.

*

Dette delkapitlet har vært viet til å undersøke maktforholdet mellom kvinnen og Johannes. Til tross for at kvinnen i stor grad har blitt lest og analysert som en passiv karakter, kan en drøfte hvorvidt en slik tolkning er berettiget. Her vil jeg nok delvis stille med bak Syéd (2019) som mener at kvinnen er romanens store forfører, og delvis bak Svensen (2007) som hevder at den rollen er tildelt Johannes. Jeg mener de begge fungerer som en dominerende instans i forholdet, men i ulike situasjoner og på ulike tidspunkter, og det kan virke som at hun blir mer aktiv utover i handlingsforløpet. Det vil derfor være belegg for å kalle kvinnen en dynamisk figur, da hun utvikler seg fra passiv til aktiv, hvor vendepunktet er når hun møter organisten Morck. Jeg anser derfor Morck som en sentral karakter som gjør at kvinnen tør å stå opp for seg selv og andre kvinner som har blitt behandlet på en nedverdiggende måte av samfunnet, og som i sin nåtid har fått kraften til å fortelle om det.

5.0 Avsluttende betraktninger

I denne masteroppgaven har jeg undersøkt hvordan abortspørsmålet og maktforholdet mellom mann og kvinne tematiseres i *Av måneskinn gror det ingenting* (1947) av Torborg Nedreaas, og Simone de Beauvoirs *Det annet kjønn* (1949) har vært denne oppgavens teoretiske bakteppe. Jeg har brukt de Beauvoir systematisk gjennom hele analysen, og belyst tematikken gjennom hennes perspektiver. De Beauvoirs tanker om kvinnen og samfunnet har gjenklang i den kvinnelige fortelleren og i samfunnet i Gruben som legges frem i Nedreaas' roman. Her ønsker jeg særlig å trekke frem kvinnens sterke biologiske kall mot reproduksjon og moderskap, skildringene av en forelsket kvinne, en kvinnes sinne mot en manns passive reaksjon på en abort, i tillegg til den dobbeltmoralen som foreligger i samfunnet. De to verkene er gitt ut på samme tid, og de samfunnsstrukturene de Beauvoir påpeker i sitt verk speiler i stor grad det samfunnet som skildres i *Av måneskinn*, til tross for at romanens narrativ er lagt til mellomkrigstiden. Nettopp det faktum at de Beauvoir diskuterer de samfunnspektivene som var gjeldende for sin samtid, gjør at hun stiller seg kritisk til de sosiale og politiske strukturene som var til stede i samfunnet. Ved å lese Nedreaas' roman i lys av et verk som kommenterer dets samtids samfunnsstrukturer og -tendenser, mener jeg at *Av måneskinns* kritikk av de politiske og sosiale aspektene blir enda tydeligere. Dette er også fordi jeg har avdekket en rekke tematiske likhetstrekk mellom de to verkene. På den måten kan det se ut til at de perspektivene og tendensene de Beauvoir legger frem i *Det annet kjønn*, er overførbare til *Av måneskinn*, noe som tydeliggjør og understreker det samfunnskritiske og politiske i Nedreaas' roman.

Nedreaas har av mange litteraturvitere blitt kalt en radikal politisk forfatter, da hun er særlig kjent for å dra det politiske og samfunnskritiske inn i litteraturen hun skrev. Hun har opp gjennom sitt forfatterskap fått mye ros for sin evne til å sette seg inn i andres situasjoner, og belyse flere sider av et samfunnsmessig problem. Avisa *Hardanger* kaller Nedreaas' debut med *Av måneskinn* for oppsiktsvekkende, noe som kan fortelle oss at skarpe meninger og detaljerte og rå skildringer ikke var særlig utbredt blant kvinnelige forfattere i hennes samtid. Det er blant annet disse særtrekkene, i tillegg til fokuset på sannhetskravet og uforanderlige menneskeskjebner, som fører til at en har sett tydelige likhetstrekk mellom Nedreaas og Amalie Skram, som jeg viste til i kapittel 1.3. Engelstad (1978, s. 59) skriver at Amalie Skram hadde et bevisst forhold til datidens litterære program, og at kravet om sannhet og de forutbestemte menneskeskjebnene sto i fokus i hennes forfatterskap, og her kan en trekke paralleller til Nedreaas' forfatterskap. I intervjusamlingen *I kunstnerens verksted* (1976) har Willy Kastborg gjort et intervju med Nedreaas. Han spør henne om hva hun ønsker å oppnå med diktningen sin,

og hun svarer følgende: «Trengte inn i menneskene, i et uavkortet sannhetskrav. Ikke forklare. Det er ikke min sak. Bare vise menneskene så sannferdig jeg kan. Kunsten må være sannere enn sannheten» (s. 68). Sitatet viser hvor høyt hun satte sannhetskravet i sin diktning, og at hun ønsket å skildre virkeligheten akkurat slik den var. I likhet med i naturalismen og hos Amalie Skram, kan en i *Av måneskinn* se tydelige eksempler på mennesker som er født inn i bestemte samfunnsklasser med forutbestemte skjebner, og hvordan dette preger livene deres. Det er spesielt de vonde, illegale og farlige abortene som tydeliggjør denne tematikken, og som er med på å vise hvilken dyster skjebne både den kvinnelige fortelleren og de andre fattige kvinnene har, i tillegg til hva samfunnsklassene har å si for utfallet av en uønsket graviditet. Ingen av de fattige kvinnene klarer å bryte ut av den deterministiske skjebnen de er født med, noe som er et typisk trekk i naturalismen og blant de naturalistiske forfatterne.

I tillegg til å få skryt for sin evne til å sette seg inn i andres skjebner og situasjoner, har Nedreaas også fått ros for hvordan *Av måneskinn* tar opp kvinnesak, politikk og sosiale spørsmål på en indirekte måte. Det er nettopp dette som danner grunnlaget for diskusjonene om hvorvidt verket kan kalles en tendensroman eller ikke. Til tross for at Jahr (1997) mener verket har en tydelig implisitt og eksplisitt tendens, vil jeg argumentere for at det særlig er den eksplisitte tendensen i romanen som har ført til at den kan bære merkelappen «tendenslitteratur», spesielt når det gjelder abortspørsmålet og kritikken av de samfunnsmessige strukturene. I sin fortelling til den navnløse mannen, legger ikke den kvinnelige fortelleren skjul på sine politiske og sosiale meninger i sin nåtid, og hun kommer med direkte og kritiske ytringer om abortpolitikken og om krenkende lover og regler i samfunnet: «Ja, men da må jo alle mennesker se at her er noe rivende galt et eller annet sted. Om de da ikke er helt gale!» (Nedreaas, 1981, s. 152).

«Tendenslitteratur» har lenge vært et begrep med negative assosiasjoner, helt fra det først ble brukt om samfunnskritisk og politisk litteratur fra Tyskland og Frankrike på 1830-tallet (Jahr, 1997, s. 9). Mye av kritikken gikk ut på at tanken om det estetiske og vakre ved kunsten ble overskygget av det samfunnskritiske og sannferdige, og at dette ikke stemte overens med den kunst- og litteraturoppfatningen en hadde (Jahr, 1997, s. 9). Dermed vil det å få et slikt begrep festet til seg ikke nødvendigvis være positivt, og Dahl (1973, s. 29) er en av dem som mener at kritikken og den politiske diskusjonen i *Av måneskinn* ikke er vellykket, da den virker påklistret. Her vil jeg si meg uenig i Dahls utsagn. Jeg mener verkets fortellerteknikk, særlig de tre narrative nivåene, er med på å maskere den samfunnskritikken som Dahl hevder er «påklistret». De narrative nivåene som oppstår i romanen, danner en form for distanse mellom kvinnen og leseren, men likevel også en nærhet. Distansen skapes i og med at kvinnens

fortelling fungerer som det tredje nivået i verket, noe som gjør at leseren ikke kommer i direkte kontakt med kvinnen, men kun gjennom mannens rekonstruksjon av natten og hennes fortelling. Avstanden mellom kvinnen og leseren fører dermed til at samfunnskritikken eller tendensen ikke føles presset frem. I kontrast til dette, er likevel den dialogiske formen med på å skape nærhet til leseren, da kvinnens korte innskudd og spørsmål fører til økt oppmerksomhet fra leserens side. På den måten øker historiens autentisitet og en lever seg lettere inn i kvinnens liv, noe som fører til at det politiske og samfunnskritiske når frem til leseren uten at det føles tilgjort, anstreng eller påklistret. En kan dermed si at *Av måneskinn* har en tydelig tendens, men at dette ikke er ødeleggende for det estetiske uttrykket.

Selv om mange av de sosiale sidene ved en abort som tematiseres i *Av måneskinn* har endret seg og blitt enklere med årene, blir likevel noen sider ved denne problematikken fortsatt aktualisert i samtidsliteraturen. Lotta Elstads roman, *Jeg nekter å tenke*, fra 2017 er et av verkene som tematiserer deler av den abortproblematikken som gjør seg gjeldende i *Av måneskinn*. I romanen møter en en kvinne som ønsker å ta abort, men som lever i et samfunn der ulike samfunnsinstitusjoner har lagt føringer som vanskeliggjør dette, noe som kan minne om kvinnene i *Av måneskinn*. Ulike instanser spiller en sentral rolle i bestemmelsen om den kvinnelige hovedpersonen i Elstads roman kan ta abort eller ikke, og her trekkes abortnemnda inn. På grunn av innblanding fra samfunnet, blir kvinnen redusert til et individ som ikke evner å fatte beslutningen på egen hånd, og på den måten blir hun umyndiggjort. På samme måte som i *Av måneskinn*, har samfunnsinstitusjonene en avgjørende rolle i spørsmålet om abort, noe som resulterer i at kvinnene mister full råderett over sin egen kropp og reproduktive rettigheter.

Til tross for at Nedreaas' og Elstads romaner skildrer ulike samfunn og ulike tider, har jeg sett at det finnes noen likhetstrekk mellom dem. Jeg mener dette er med på å vise at både Nedreaas og Elstad evner å fange sin tids problematikk knyttet til abortspørsmålet, og at Elstads roman kan være et eksempel som viser at abortproblematikk og maktforhold knyttet til denne, fortsatt må diskuteres.

Litteratur

- Aanesen, E. (2012). *Ikke send meg til en «kone», doktor. Fra 3 års fengsel til selvbestemt abort* (2. utg.). Forlaget Rødt.
- Aanesen, E. (red.). (2018). *Vi var mange: Kvinneaktivister fra 70-tallet forteller*. Forlaget Oktober
- Aaslestad, P. (1999). *Narratologi: En innføring i anvendt fortellerteori*. Cappelen Akademiske Forlag
- Andreassen, L. (1980). Verdenssosialismen viktigere enn kvinnesak. *Sirene* (4), 36-39.
<https://www.nb.no/items/09c65d1d684d5f90eaae87638e40c5e0?page=0&searchText=nedreaas>
- Araldsen, B. J. (2020). *Torborg Nedreaas' novellesamling Bak skapet står øksen (1945) og avisinnlegg etter krigsslutt* [Masteroppgave]. Universitetet i Bergen
- Dahl, W. (1973) [1969]. *Fra 40-tall til 70-tall: Norsk prosa gjennom et kvart århundres etterkrigstid* (2. utg.). Gyldendal
- Dahl, W. (1989). *Norges litteratur. III: Tid og tekst 1935-1972. Med et sluttkapittel om tekstene i 70- og 80-årene*. Aschehoug
- De Beauvoir, S. (1972) [1949]. *The Second Sex*, oversatt av H. M. Parshley (red.). Penguin Books
- Elvbakken, K. T. (2019) [2018]. Kompromisset som er satt i spill. I S. Kaluza (red.), *Abortkamp – maktkamp* (s. 93-97). Res Publica
- «En enkelt og fengslende fortalt kjærlighetshistorie». (1947, 18. nov.). *Hardanger*, s. 3.
- Engelstad, I. (1978). *Amalie Skram: Kjærlighet og kvinneundertrykking*. Pax Forlag
- Eriksen, H. (1979). *Nedreaas*. Aschehoug
- Grøgaard, J. F. (1974). Samtale med Torborg Nedreaas. *Vinduet* (4), 4-13
- Hagerup, I. (1947, 20. des). Torbjørn (sic) Nedreaas' nye roman. *Friheten*, s. 8.
- Helgesen, R. (1989). «Det er dette jeg vil si deg». *En analyse av fortellerstruktur og normsett i Av måneskinn gror det ingenting* [Masteroppgave]. Universitetet i Trondheim
- Hordvik, S. S. (2015). *Barnedrap og dølgsmålsfødsler i Norge, 1860-1915*. [Masteroppgave]. Universitetet i Bergen
- Iversen, I. (1990). Går Herdis i brønnen? Torborg Nedreaas (1906-1987). I I. Engelstad, J. Hareide, I. Iversen, T. Steinfeld & J. Øverland (red.), *Norsk kvinnelitteraturhistorie. B. 3: 1940-1980* (s. 118-125). Pax Forlag AS
- Iversen, I. (1993). Feministisk litteraturteori. I A. Kittang, A. Linneberg, A. Melberg & H. H. Skei (red.), *Moderne litteraturteori: En innføring* (s. 55-61). Universitetsforlaget
- Iversen, I. (2002). Innledning. I I. Iversen (red.), *Feministisk litteraturteori* (s. 9-54). Pax Forlag
- Iversen, I. (2003). Torborg Nedreaas' stemmer. I G. Liestøl, B. Skov & O. Solum (red.), *Mellom mediene: Helge Rønning 60 år* (s. 93-102). Unipub Forlag
- Jahr, I. (1997). *Samfunnskritikk og moralisering: Implisitt og eksplisitt tendens i sentrale deler av Torborg Nedreaas' forfatterskap*. Novus Forlag
- Kastborg, W. R. (1967). *I kunstnerens verksted*. J. W. Cappelen Forlag
- Krane, B. (1961). *Amalie Skrams diktning: Tema og variasjoner*. Gyldendal
- Lervik, Å. H. (1982). Torborg Nedreaas – mellom sosialisme og kvinnesak? I R. N. Nettum (red.), *I diktningens brennpunkt: Studier i norsk romankunst 1945-1980* (s. 88-104). Aschehoug
- Lønnå, E. (1996). *Stolthet og kvinnekamp: Norsk Kvinnesaksforenings historie fra 1913*. Gyldendal Norsk Forlag
- Lønnå, E. & Garvik, O. (2021, 5 mai). *Abortkampen*. Store norske leksikon.
https://snl.no/abortkampen#-Kamp_for_ny_abortlov_p%C3%A5_1970-tallet

- Millett, K. (2000) [1970]. *Sexual Politics*. University of Illinois Press
- Moe, K. (1947, 6. des.). Av måneskinn gror det ingenting. *Nordlandsposten*, s. 5.
- Mohr, T. (1976). *Katti Anker Møller – en banebryter* (2. utg.). Tiden Norsk Forlag
- Moi, T. (1995). *Simone de Beauvoir: en intellektuell kvinne blir til*. Gyldendal Norsk Forlag
- Moi, T. (2002). *Sexual/Textual Politics* (2. utg.). Routledge
- Moi, T. (2008). «I am not a woman writer»: About women, literature and feminist theory today. *Feminist theory*, 9(3), 259-268. <https://doi.org/10.1177/1464700108095850>
- Nedreaas, T. (1981) [1947]. *Av måneskinn gror det ingenting*. Aschehoug & Co.
- Ringnes, H. (1998). *Refleksjer i trylleglass: stemmer fra vårt århundre*. J. W. Cappelens Forlag AS
- Rønning, M., Ramberg, E. & Kjelland-Mørdre, I. (2021, 17. april). Historisk abortvedtak i Ap: Vil utvide grensen for selvbestemt abort. NRK. https://www.nrk.no/norge/historisk-abortvedtak-i-ap_-vil-avvikle-abortnemndene-1.15459830
- Rønnow, E. (1948, 2. jan.). For dette vil vi slåss: Boka som må vekke alle kvinner. *Friheten*, s. 5.
- Stenhamar, H. (1928). Katti Anker Møller. I H. Stenhamar (red.), *Katti Anker Møller: En kvinnes sociale arbeide gjennom 30 år* (s. 1-21). Det Norske Arbeiderpartis Forlag
- Svensen, Å. (2007). *De ti sannheter: Mangfold og motsetninger i Torborg Nedreaas' litterære verden*. Fagbokforlaget
- Syéd, G. F. (2016). Reflektert realisme – Torborg Nedreaas' Av måneskinn gror det ingenting og Tomas Espedals selvfixsjon. *Edda*, 116(1), 17-33. <http://doi.org/10.18261/issn.1500-1989-2016-01-03>
- Syéd, G. F. (2019). *En sommer med Nedreaas*. Solum Bokvennen
- Syse, A. (1993). *Abortloven: juss og verdier*. Ad notam Gyldendal
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Overordnet del: Formålet med opplæringen*. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/formalet-med-opplaringen/>
- Vesaas, H. M. & Rønning, H. (1979). «To ting har man ikke lov til å være: kjedelig og sentimental»: Samtale med Torborg Nedreaas. *Samtiden* (3), 19-26. <https://www.nb.no/items/517d87c5852870367e1f12d93a8ae05e?page=0&searchText=samtiden>

Masteroppgavens relevans for lektoryrket

Siden denne masteroppgaven er tilknyttet lektorutdanningen ved NTNU, har jeg gjort meg noen tanker om hvordan nettopp dette prosjektet er relevant for profesjonen som lektor. Under dette prosjektet har jeg tatt et dypdykk i skjønnlitteraturen i et forsøk på å spesialisere meg på et bestemt tema og et bestemte verk. Det har gjort at jeg har utviklet mine analyseferdigheter, i tillegg til å utvikle et korrekt og akademisk språk. Både skrive- og leseferdigheter står sentralt i den nye læreplanen, og regnes som to av de fem grunnleggende ferdighetene elevene skal mestre. Jeg tror derfor det kan være hensiktsmessig å ta med mine egne erfaringer med lesing og skriving inn i klasserommet. I tillegg har jeg i løpet av dette året hatt jevnlige veiledningstimer og fått tilbakemeldinger på masteroppgaven. Jeg har dermed fått ny innsikt i hvilke tilbakemeldinger som bidrar til arbeidslyst og som øker motivasjonen. Gode og konstruktive tilbakemeldinger har vært uvurderlig i dette arbeidet, og noe jeg i aller høyeste grad tar med meg videre i mitt virke som lektor, slik at jeg kan gi gode tilbakemeldinger til mine fremtidige elever.

Tematisk sett treffer dette prosjektet også andre deler av den nye lærerplanen. Under kapitlet om opplæringslovens formålsparagraf, står det blant annet at «Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Jeg mener at det å lære elevene om skjønnlitteratur som kommenterer tendenser i samfunnet og som setter samfunnsproblemer under debatt, er vesentlig dersom de skal kunne delta i fellesskapet. En måte å delta i fellesskapet på, kan være ved å engasjere seg i debattene som er gjeldende for tiden vi lever i. Frem mot Stortingsvalget høsten 2021, er det en rekke partier som har sagt at de ønsker å utvide tidsrammen for når en kvinne kan ta abort, i tillegg til at det har vært diskusjoner omkring nedlegging av abortnemdene. Jeg mener at Nedreaas' verk kan være et godt bidrag i debatten, og det kan være med på å øke elevens bevissthet rundt tematikken.

